

PERKEMBANGAN PROPERTI KOMERSIAL (PPKOM)

TRIWULAN IV-2018 HARGA PROPERTI KOMERSIAL MENINGKAT SEJALAN DENGAN KENAIKAN PERMINTAAN

Harga

Indeks Harga Properti Komersial pada triwulan IV-2018 secara triwulanan mengalami kenaikan sebesar 0,62% (qtq), lebih tinggi dibandingkan 0,03% (qtq) pada triwulan sebelumnya, terutama terjadi pada segmen *convention hall*, hotel dan *warehouse complex*. Sementara secara tahunan, harga properti komersial mengalami kenaikan sebesar 1,03% (yoy), lebih tinggi dibandingkan 0,50% (yoy) pada triwulan sebelumnya.

Pasokan

Indeks Pasokan Properti Komersial secara triwulanan meningkat dari 0,35% (qtq) pada triwulan sebelumnya menjadi 6,09% (qtq) pada triwulan IV-2018, terutama berasal peningkatan pasokan dari segmen lahan industri. Secara tahunan, pasokan properti komersial juga tumbuh sebesar 8,58% (yoy), lebih tinggi dibandingkan 2,94% (yoy) pada triwulan sebelumnya.

Permintaan

Pada triwulan IV-2018, Indeks Permintaan Properti Komersial secara triwulanan tumbuh sebesar 1,32% (qtq), lebih tinggi dibandingkan 0,42% (qtq) pada triwulan sebelumnya terutama berasal dari kenaikan permintaan *convention hall* di wilayah Jabodebek. Sementara secara tahunan, Indeks Permintaan tumbuh sebesar 3,19% (yoy), lebih tinggi dibandingkan 2,18% (yoy) pada triwulan sebelumnya.

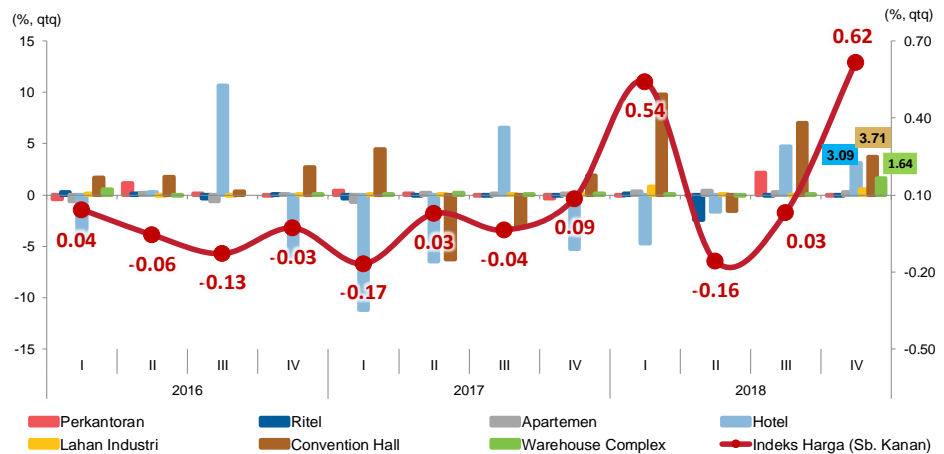
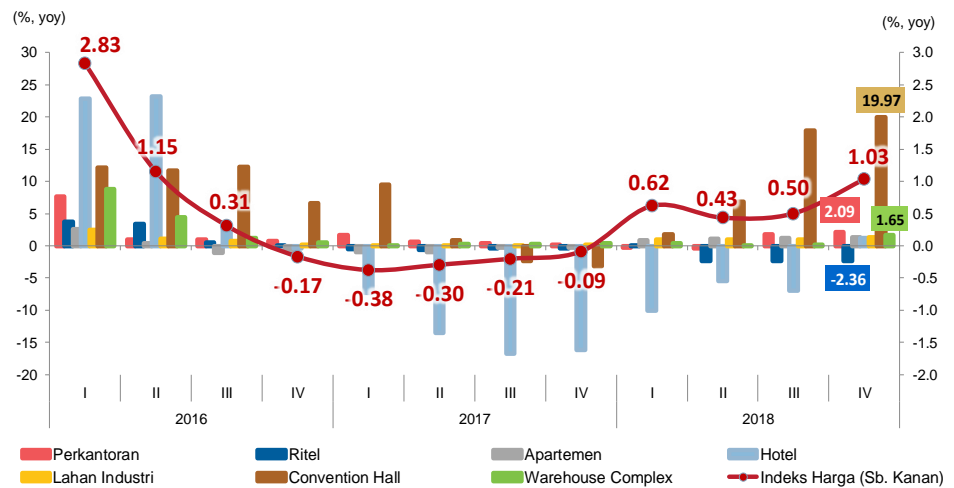
Perkembangan Properti Komersial

Kenaikan harga Properti Komersial triwulan IV-2018 meningkat.

A. Perkembangan Harga Properti Komersial

Indeks Harga Properti Komersial pada triwulan IV-2018 secara triwulanan meningkat sebesar 0,62% (qtq), lebih tinggi dibandingkan 0,03% (qtq) pada triwulan sebelumnya. Kenaikan harga properti komersial tertinggi terjadi pada *convention hall* (3,71%, qtq), diikuti oleh hotel (3,09%, qtq) dan *warehouse complex* (1,64%, qtq). Peningkatan harga pada *convention hall* dan hotel terutama didorong oleh meningkatnya permintaan untuk kegiatan *Meeting, Incentive, Convention, and Exhibition* (MICE) di wilayah Jabodebek.

Secara tahunan, kenaikan Indeks Harga Properti Komersial meningkat dari 0,50% (yoy) pada triwulan sebelumnya menjadi 1,03% (yoy) pada triwulan IV-2018 (Grafik 2). Kenaikan harga properti komersial tertinggi terjadi pada segmen *convention hall* (19,97%, yoy), diikuti oleh perkantoran (2,09%, yoy) dan *warehouse complex* (1,65%, yoy). Di sisi lain, tarif sewa/harga jual ritel mengalami penurunan sebesar -2,36% (yoy).

Grafik 1
Pertumbuhan Triwulanan Indeks Harga Properti Komersial

Grafik 2
Pertumbuhan Tahunan Indeks Harga Properti Komersial

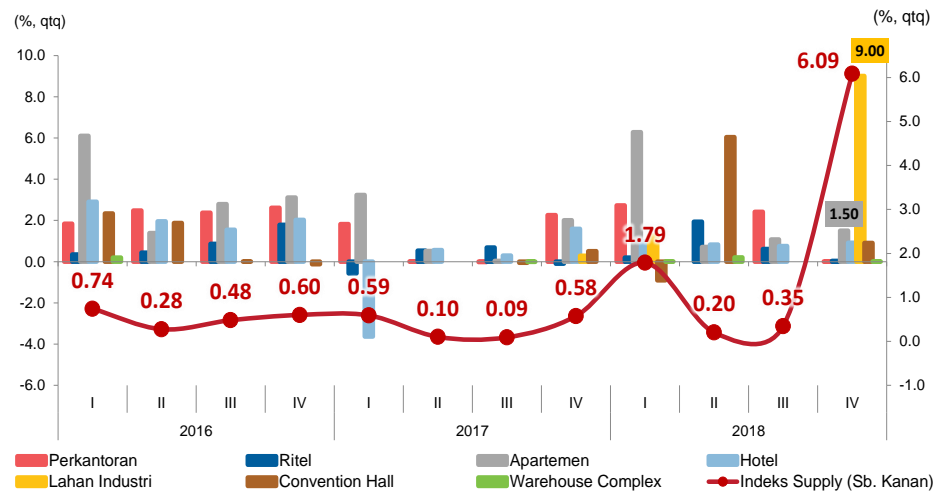
B. Perkembangan Pasokan Properti Komersial

Pasokan Properti Komersial juga meningkat.

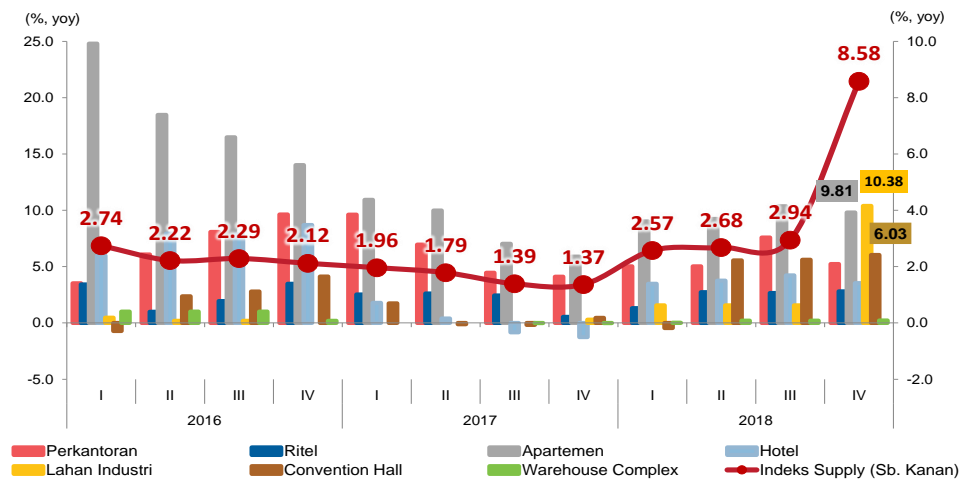
Secara triwulanan, Indeks Pasokan Properti Komersial pada triwulan IV-2018 meningkat sebesar 6,09% (qtq), lebih tinggi dibandingkan 0,35% (qtq) pada triwulan sebelumnya (Grafik 3). Pertumbuhan pasokan terutama berasal dari segmen lahan industri (9,00%, qtq), khususnya lahan industri di Banten. Hal ini sejalan dengan mulai beroperasinya dua proyek baru yaitu Kawasan Industri Terpadu Wilmar Serang dan Modern Halal Valley Cikande Tahap I. Selain itu, pasokan segmen apartemen juga tumbuh sebesar 1,50% (qtq), khususnya apartemen jual di wilayah Semarang sejalan dengan bertambahnya pasokan dari apartemen segmen menengah di wilayah Tembalang.

Secara tahunan, Indeks Pasokan Properti Komersial juga tumbuh menguat dari 2,94% (yoy) pada triwulan sebelumnya menjadi 8,58% (yoy) pada triwulan IV-2018 (Grafik 4). Kenaikan pasokan diantaranya terjadi pada segmen apartemen (9,81%, yoy), terutama didorong oleh penambahan unit apartemen sewa di wilayah Surabaya.

Grafik 3 Pertumbuhan Triwulanan Indeks Supply Properti Komersial

Grafik 4 Pertumbuhan Tahunan Indeks Supply Properti Komersial

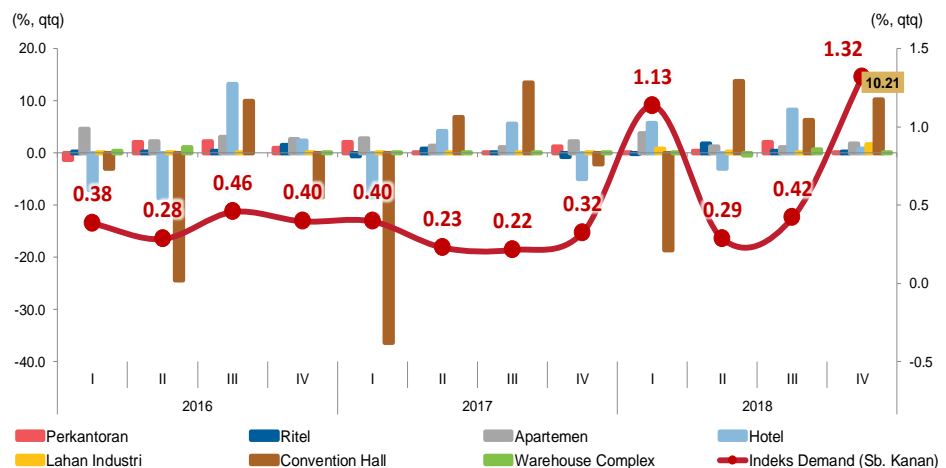
C. Perkembangan Permintaan Properti Komersial

Pada triwulan IV-2018, permintaan properti komersial masih meningkat.

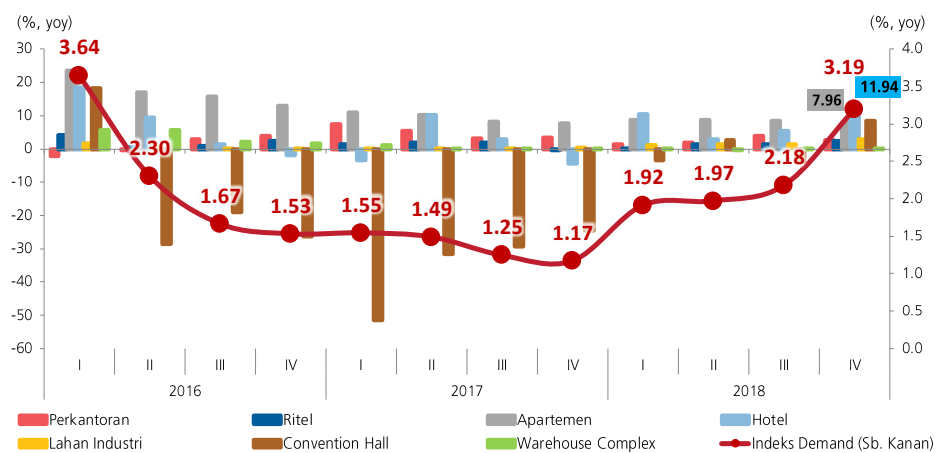
Indeks Permintaan Properti Komersial pada triwulan IV-2018 tumbuh sebesar 1,32% (qtq), lebih tinggi dibandingkan 0,42% (qtq) pada triwulan sebelumnya (Grafik 5). Pertumbuhan permintaan terhadap properti komersial terutama berasal dari segmen *convention hall* (10,21%, qtq) khususnya di wilayah Jabodebek yang didominasi oleh kegiatan rapat pada sektor pemerintahan dan swasta. Selain itu, kenaikan permintaan yang cukup tinggi juga berasal dari segmen apartemen (1,73%, qtq) dan lahan industri (1,62%, qtq).

Permintaan terhadap properti komersial secara tahunan meningkat sebesar 3,19% (yoy), lebih tinggi dibandingkan 2,18% (yoy) pada triwulan sebelumnya (Grafik 6). Kenaikan permintaan tertinggi terjadi pada segmen hotel (11,94%, yoy), khususnya di wilayah Denpasar, Surabaya dan Medan. Selanjutnya, kenaikan permintaan yang cukup tinggi juga berasal dari segmen apartemen (7,96%, yoy), terutama apartemen jual di wilayah Banten dan apartemen sewa di Denpasar.

Grafik 5 Pertumbuhan Triwulanan Indeks Demand/Hunian Properti Komersial

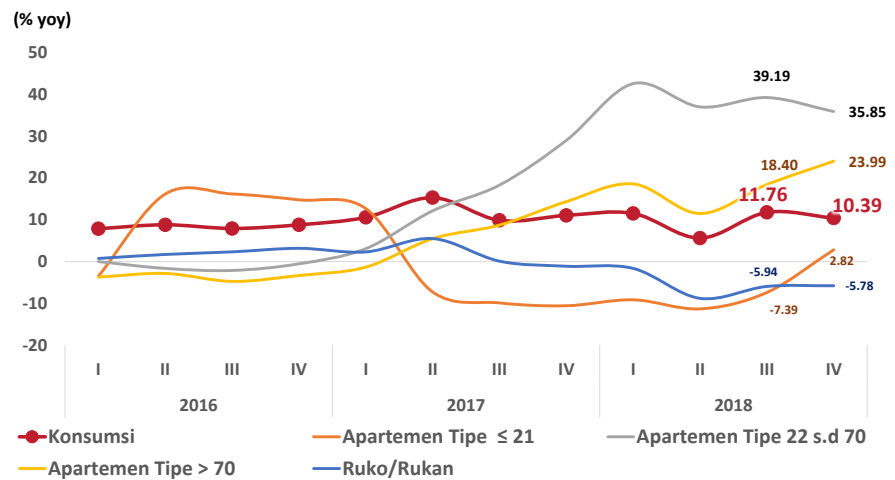
Grafik 6 Pertumbuhan Tahunan Indeks Demand/Hunian Properti Komersial

D. Perkembangan Kredit Konsumsi, Properti *Flat*/Apartemen, Ruko/Rukan, dan Perkembangan Suku Bunga Bank Umum

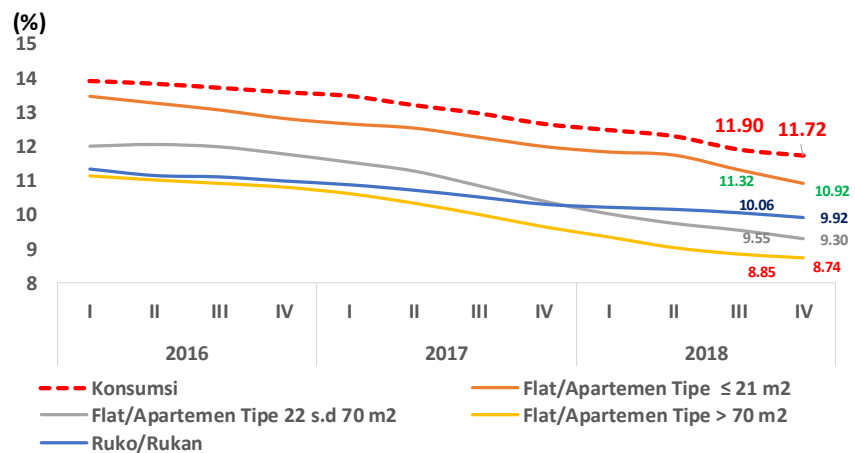
Penyaluran kredit konsumsi pada triwulan IV-2018 (posisi Desember 2018) tumbuh sebesar 10,39% (yoy), lebih rendah dibandingkan 11,76% (yoy) pada triwulan sebelumnya (posisi September 2018) (Grafik 7). Berdasarkan tipe apartemen, perlambatan pertumbuhan kredit terjadi pada kredit kepemilikan apartemen tipe menengah (luas 22 sd. 70 m²) dari 39,19% (yoy) pada triwulan sebelumnya (posisi September 2018) menjadi 35,85% (yoy) pada triwulan IV-2018 (posisi Desember 2018). Sementara itu, kredit kepemilikan apartemen tipe besar (luas > 70 m²) menguat dari 18,40% (yoy) pada triwulan sebelumnya menjadi 23,99% (yoy) pada triwulan IV-2018. Sementara kredit kepemilikan apartemen tipe kecil (luas ≤ 21 m²) meningkat dari kontraksi sebesar -7,39% (yoy) pada triwulan sebelumnya menjadi 2,82% (yoy) pada triwulan IV-2018.

Grafik 7

Perkembangan Kredit Konsumsi, *Flats/Apartemen*, dan Ruko/Rukan secara Tahunan

Suku bunga kredit konsumsi dan suku bunga kredit kepemilikan apartemen pada triwulan IV-2018 menurun dibandingkan triwulan sebelumnya (Grafik 8). Rata-rata tingkat suku bunga kredit konsumsi tercatat sebesar 11,72% per tahun pada triwulan IV-2018 (posisi Desember 2018), lebih rendah dibandingkan triwulan sebelumnya 11,90% per tahun (posisi September 2018). Penurunan suku bunga terbesar terjadi pada kredit kepemilikan apartemen tipe kecil dari 11,32 % pada triwulan sebelumnya menjadi sebesar 10,92% per tahun pada triwulan IV-2018.

Grafik 8

Perkembangan Suku Bunga Kredit Konsumsi, *Flats/Apartemen*, dan Ruko/Rukan

Tabel 1

Perkembangan Indeks Harga Properti Komersial (Total), Wilayah Jabodebek, Banten, Bandung, Makassar, dan Medan

KETERANGAN	2016				2017				2018			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Indeks Harga Properti Komersial	172.94	172.85	172.62	172.57	172.29	172.33	172.27	172.42	173.35	173.08	173.13	174.20
Sewa	139.24	139.48	142.07	139.15	135.45	134.66	134.84	132.58	130.80	130.21	130.60	130.72
Jual	172.99	172.86	172.63	172.59	172.42	172.47	172.42	172.57	173.51	173.24	173.30	174.37
Perkantoran	163.46	165.30	165.52	165.41	166.12	166.30	166.23	165.67	165.60	165.57	169.20	169.13
Perkantoran Sewa	154.42	155.21	155.56	154.60	153.13	152.37	149.75	148.61	147.86	147.21	146.33	143.77
Perkantoran Jual	163.75	165.62	165.81	165.73	166.47	166.68	166.67	166.12	166.07	166.05	169.77	169.75
Ritel	152.59	152.75	152.22	152.28	151.76	151.75	151.68	151.67	151.84	148.15	148.09	148.09
Ritel Sewa	133.61	133.58	133.57	131.76	131.63	133.23	132.60	131.04	130.77	130.72	130.36	130.23
Ritel Jual	152.54	152.65	152.10	152.19	152.14	152.11	152.06	152.06	152.24	148.49	148.44	148.44
Apartemen	138.06	138.38	137.56	137.67	136.73	137.01	137.18	137.34	137.85	138.43	138.82	139.24
Apartemen Sewa	200.14	191.81	189.95	189.35	187.44	193.65	200.91	194.15	190.90	186.72	185.70	184.86
Apartemen Jual	137.73	137.81	137.02	137.13	136.71	136.99	137.16	137.33	137.83	138.42	138.80	139.23
Hotel	134.86	135.27	149.67	140.73	125.00	116.92	124.54	117.95	112.41	110.58	115.81	119.39
Lahan Industri	200.20	200.20	200.20	200.21	200.26	200.30	200.30	200.62	202.21	202.25	202.23	203.36
Convention Hall	115.39	117.43	117.81	121.02	126.38	118.47	114.98	117.15	128.59	126.62	135.52	140.54
Warehouse Complex	134.38	134.31	134.31	134.39	134.39	134.70	134.70	134.91	134.92	134.80	134.92	137.13
1 JABODEBEK	175.53	175.35	175.10	175.04	174.99	175.05	175.00	174.61	174.51	174.13	174.20	175.27
Perkantoran	165.78	167.75	167.78	167.72	168.33	168.51	168.44	168.61	168.57	168.67	172.31	172.41
Perkantoran Sewa	157.34	158.14	158.53	157.50	156.01	155.23	152.49	151.30	150.50	149.82	148.87	146.27
Perkantoran Jual	166.05	168.05	168.04	168.01	168.65	168.86	168.85	169.06	169.03	169.15	172.87	173.03
Ritel	153.94	154.02	153.40	153.46	153.38	153.40	153.34	153.30	153.30	148.97	148.90	148.89
Ritel Sewa	136.36	135.86	135.07	132.87	133.22	132.85	132.39	128.83	129.03	129.17	129.00	128.40
Ritel Jual	154.18	154.27	153.66	153.74	153.66	153.69	153.63	153.63	153.63	149.25	149.18	149.18
Apartemen	135.56	135.17	133.90	133.92	133.76	134.05	134.41	134.10	133.78	134.10	134.51	134.56
Apartemen Sewa	200.19	190.27	188.04	188.04	188.26	188.71	194.33	188.20	192.51	187.71	187.24	188.62
Apartemen Jual	135.53	135.15	133.87	133.89	133.74	134.03	134.39	134.08	133.76	134.08	134.49	134.54
Hotel	152.06	154.00	173.08	161.17	153.63	138.51	153.13	144.17	133.05	128.11	136.63	144.60
Lahan Industri	208.38	208.38	208.38	208.39	208.49	208.49	208.49	207.85	207.85	207.85	207.85	208.98
Convention Hall	115.39	117.43	117.81	121.02	126.38	118.47	117.40	120.07	133.56	129.66	140.70	146.59
Warehouse Complex	134.38	134.31	134.31	134.39	134.39	134.70	134.70	134.91	134.92	134.80	134.92	137.14
2 BANTEN	207.90	208.15	208.14	208.20	207.49	207.46	207.47	213.42	223.21	223.45	223.37	224.23
Ritel	155.65	154.93	154.93	154.75	154.75	156.23	156.23	156.23	156.41	156.15	156.12	156.12
Ritel Sewa	119.70	119.97	119.99	114.46	114.70	114.99	115.04	115.20	115.33	114.19	112.85	112.96
Ritel Jual	156.69	155.94	155.94	155.94	155.94	157.45	157.45	157.45	157.64	157.45	157.45	157.45
Apartemen	187.42	189.71	189.85	191.06	188.06	188.00	188.24	189.74	192.06	193.53	193.71	194.78
Apartemen Jual	187.42	189.71	189.85	191.06	188.06	188.00	188.24	189.74	192.06	193.53	193.71	194.78
Hotel	130.28	124.92	124.05	124.56	110.63	104.30	112.92	105.86	108.70	106.37	103.96	100.39
Lahan Industri	217.95	217.93	217.93	217.93	217.93	217.93	217.93	225.47	237.52	237.58	237.58	238.32
3 BANDUNG	157.06	159.00	159.52	158.00	157.72	157.88	157.82	158.36	158.20	158.27	158.81	158.78
Perkantoran	147.88	143.71	144.10	144.14	144.51	144.49	144.51	144.61	144.31	144.46	144.04	143.95
Perkantoran Sewa	147.88	143.71	144.10	144.14	144.51	144.49	144.51	144.61	144.31	144.46	144.04	143.95
Ritel	201.82	202.36	202.42	202.73	202.74	202.65	202.66	203.09	202.83	202.86	209.43	209.43
Ritel Sewa	159.33	159.85	159.90	160.02	160.30	159.90	159.80	164.38	160.29	161.05	160.00	160.02
Ritel Jual	205.79	206.35	206.36	206.73	206.73	206.79	206.79	206.79	206.79	206.79	214.51	214.51
Apartemen	136.91	139.85	140.87	138.69	138.29	138.49	138.46	139.60	139.78	139.87	139.88	140.00
Apartemen Sewa	272.47	276.48	276.94	271.99	257.43	320.04	337.02	335.41	274.04	278.43	265.60	245.82
Apartemen Jual	136.85	139.79	140.81	138.63	138.25	138.41	138.36	139.52	139.74	139.82	139.83	139.96
Hotel	111.01	96.01	112.91	113.20	113.06	113.64	114.47	117.25	114.85	109.45	109.68	111.39
4 MAKASSAR	154.79	154.92	154.85	154.94	152.25	158.91	158.89	158.86	167.11	167.15	167.13	167.08
Perkantoran	119.50	123.33	123.33	123.33	123.33	123.33	123.33	123.33	123.33	123.33	123.33	123.33
Perkantoran Sewa	119.50	123.33	123.33	123.33	123.33	123.33	123.33	123.33	123.33	123.33	123.33	123.33
Ritel	129.22	129.22	133.63	133.63	134.00	137.37	138.96	138.76	136.12	127.03	127.67	127.72
Ritel Sewa	129.22	129.22	133.63	133.63	134.00	137.37	138.96	138.76	136.12	127.03	127.67	127.72
Apartemen	116.95	118.02	118.29	119.43	111.46	113.40	113.42	112.95	113.98	116.11	116.11	116.19
Apartemen Jual	116.95	118.02	118.29	119.43	111.46	113.40	113.42	112.95	113.98	116.11	116.11	116.19
Hotel	86.32	72.54	82.58	81.06	75.64	78.91	80.76	79.21	81.18	80.72	84.38	82.79
Lahan Industri	163.12	163.13	163.13	163.13	163.13	170.80	170.80	170.80	180.39	180.39	180.39	180.39
5 MEDAN	101.59	101.39	101.36	101.37	101.34	101.42	101.42	101.46	101.84	101.88	101.96	102.17
Perkantoran	103.84	101.66	103.06	103.15	103.62	99.74	100.02	100.05	99.33	99.65	99.60	94.19
Perkantoran Sewa	103.84	101.66	103.06	103.15	103.62	99.74	100.02	100.05	99.33	99.65	99.60	94.19
Ritel	113.88	116.66	116.67	116.80	120.16	122.32	122.62	122.62	120.56	120.72	120.15	121.45
Ritel Sewa	113.88	116.66	116.67	116.80	120.16	122.32	122.62	122.62	120.56	120.72	120.15	121.45
Ritel Jual	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Apartemen	101.98	100.13	99.75	99.80	99.50	100.14	100.10	100.47	100.76	101.05	101.69	103.36
Apartemen Jual	101.98	100.13	99.75	99.80	99.50	100.14	100.10	100.47	100.76	101.05	101.69	103.36
Hotel	101.08	92.65	99.57	104.25	102.21	103.88	106.46	105.23	111.58	112.31	114.57	109.56
Lahan Industri	101.49	101.49	101.49	101.49	101.49	101.49	101.49	101.49	101.89	101.89	101.89	101.89

Tabel 2

Perkembangan Indeks Harga Properti Komersial Wilayah Semarang, Surabaya, Balikpapan, Denpasar, dan Palembang

KETERANGAN	2016				2017				2018			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
6 SEMARANG	107.05	107.24	107.90	109.18	108.82	108.99	109.14	109.24	111.46	111.58	111.84	111.84
Perkantoran	98.53	100.97	100.91	104.22	104.18	104.18	104.19	104.19	105.06	105.06	105.06	105.05
Perkantoran Sewa	102.93	102.88	103.69	104.09	102.26	102.30	102.49	102.44	101.25	101.32	101.22	100.75
Perkantoran Jual	98.43	100.92	100.85	104.22	104.22	104.22	104.22	104.22	105.14	105.14	105.14	105.14
Ritel	107.41	108.33	108.27	107.80	107.24	108.04	108.04	108.40	108.20	107.91	109.81	109.40
Ritel Sewa	107.41	108.33	108.27	107.80	107.24	108.04	108.04	108.40	108.20	107.91	109.81	109.40
Ritel Jual	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Apartemen	101.79	104.07	105.64	101.14	98.10	100.02	100.41	101.64	103.42	104.81	107.45	107.66
Apartemen Jual	101.79	104.07	105.64	101.14	98.10	100.02	100.41	101.64	103.42	104.81	107.45	107.66
Hotel	90.90	83.56	90.50	93.03	87.80	89.20	93.84	95.56	94.53	96.34	98.51	99.32
Lahan Industri	107.58	107.58	108.17	109.99	109.99	109.99	110.12	110.12	112.42	112.42	112.43	112.44
7 SURABAYA	105.47	106.07	106.84	106.85	106.90	106.66	106.56	106.51	107.78	107.83	107.92	107.76
Perkantoran	83.67	86.76	103.86	101.16	101.10	101.10	101.10	95.52	95.41	95.87	95.78	86.30
Perkantoran Sewa	101.18	101.58	103.14	102.83	103.38	103.48	103.47	103.51	103.86	103.72	102.48	101.52
Perkantoran Jual	83.01	86.28	103.88	101.11	101.04	101.04	101.04	95.35	95.23	95.72	95.65	86.00
Ritel	118.48	120.59	120.55	120.79	121.18	119.69	119.72	119.86	122.55	122.58	122.53	122.53
Ritel Sewa	110.46	111.55	117.02	117.24	117.53	118.67	119.94	121.30	120.47	121.55	120.90	120.92
Ritel Jual	118.67	120.80	120.64	120.88	121.27	119.71	119.71	119.83	122.60	122.60	122.57	122.57
Apartemen	103.93	103.94	105.54	105.61	105.46	105.76	105.36	105.86	107.68	107.83	108.17	108.56
Apartemen Sewa	106.11	106.75	106.76	104.06	81.85	81.80	79.07	73.95	77.31	78.30	76.22	74.23
Apartemen Jual	103.93	103.94	105.54	105.61	105.47	105.76	105.37	105.86	107.68	107.83	108.17	108.56
Hotel	102.46	93.35	103.27	99.57	93.49	93.87	99.36	98.19	91.54	90.99	94.93	94.27
Lahan Industri	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
8 BALIKPAPAN	101.04	98.52	100.33	100.34	100.32	100.32	102.66	100.93	103.51	103.65	103.71	104.91
Perkantoran	107.81	96.97	97.61	97.61	97.61	97.61	97.61	97.61	99.52	100.16	100.16	100.48
Perkantoran Sewa	107.81	96.97	97.61	97.61	97.61	97.61	97.61	97.61	99.52	100.16	100.16	100.48
Perkantoran Jual	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Ritel	99.90	100.03	100.04	100.04	100.04	100.04	100.04	100.06	104.64	104.74	104.73	104.90
Ritel Sewa	86.13	104.12	104.88	104.88	104.88	104.88	104.88	107.27	166.05	171.68	172.83	182.00
Ritel Jual	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	103.85	103.85	103.85	103.85
Apartemen	103.81	94.02	101.10	101.07	101.07	101.07	108.13	102.88	100.99	101.17	101.31	104.75
Apartemen Jual	103.81	94.02	101.10	101.07	101.07	101.07	108.13	102.88	100.99	101.17	101.31	104.75
Hotel	106.05	100.10	96.48	97.36	95.63	93.77	94.44	91.87	103.91	106.86	110.44	110.97
9 DENPASAR	99.89	94.74	102.22	102.33	101.93	104.47	104.42	102.68	103.07	103.90	104.37	104.34
Perkantoran	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	119.25	96.89	96.89	83.85	83.85	83.85	80.12
Perkantoran Sewa	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	119.25	96.89	96.89	83.85	83.85	83.85	80.12
Ritel	109.51	92.48	99.00	99.00	99.00	172.24	163.92	163.02	163.12	162.89	162.85	165.62
Ritel Sewa	109.51	92.48	99.00	99.00	99.00	172.24	163.92	163.02	163.12	162.89	162.85	165.62
Apartemen	105.92	89.74	101.76	102.57	102.57	102.65	102.65	102.65	102.63	102.63	102.63	102.63
Apartemen Sewa	103.16	94.74	96.84	105.26	92.63	77.14	79.17	80.53	52.11	56.81	56.81	54.40
Apartemen Jual	105.92	89.74	101.76	102.57	102.57	102.65	102.65	102.65	102.65	102.65	102.65	102.65
Hotel	76.05	117.54	104.63	101.78	99.34	93.68	99.24	81.62	90.58	97.37	100.26	99.28
10 PALEMBANG*			100.06	99.96	102.10	102.06	101.81	101.92	103.20	104.29	103.04	103.36
Perkantoran			100.00	100.00	120.00	120.00	120.00	120.00	101.40	101.40	103.00	103.00
Perkantoran Sewa			100.00	100.00	120.00	120.00	120.00	120.00	101.40	101.40	103.00	103.00
Ritel			99.61	100.39	110.29	110.29	110.29	110.29	110.29	107.75	107.75	108.74
Ritel Sewa			99.61	100.39	110.29	110.29	110.29	110.29	110.29	107.75	107.75	108.74
Apartemen			100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Apartemen Jual			100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Hotel			103.47	96.53	104.84	104.75	105.07	108.13	122.23	129.61	114.92	115.98
Convention Hall			94.83	105.17	97.27	95.17	94.93	94.80	94.80	117.59	117.90	116.60
Warehouse Complex			95.33	104.67	104.67	104.67	95.33	95.33	95.33	106.52	106.52	106.52

Keterangan: *) revisi data

Tabel 3

Pertumbuhan Triwulanan Indeks Harga Properti Komersial (Total), Wilayah Jabodebek, Banten, Bandung, Makassar, dan Medan (% , q_{tq})

	2016				2017				2018			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Indeks Harga (Sb. Kanan)	0.04	-0.06	-0.13	-0.03	-0.17	0.03	-0.04	0.09	0.54	-0.16	0.03	0.62
Sewa	-0.78	0.18	1.86	-2.06	-2.66	-0.58	0.14	-1.68	-1.34	-0.45	0.30	0.09
Jual	0.04	-0.07	-0.13	-0.02	-0.10	0.03	-0.03	0.09	0.55	-0.16	0.03	0.62
Perkantoran	-0.42	1.13	0.13	-0.06	0.43	0.11	-0.04	-0.33	-0.04	-0.02	2.19	-0.04
Perkantoran Sewa	-1.83	0.51	0.23	-0.62	-0.95	-0.50	-1.72	-0.76	-0.50	-0.44	-0.60	-1.75
Perkantoran Jual	-0.38	1.14	0.12	-0.05	0.45	0.12	0.00	-0.33	-0.03	-0.01	2.24	-0.01
Ritel	0.24	0.11	-0.34	0.04	-0.35	0.00	-0.04	-0.01	0.11	-2.43	-0.04	0.00
Ritel Sewa	1.28	-0.03	0.00	-1.35	-0.10	1.21	-0.47	-1.18	-0.21	-0.03	-0.28	-0.10
Ritel Jual	0.22	0.07	-0.36	0.06	-0.04	-0.02	-0.03	0.00	0.12	-2.46	-0.03	0.00
Apartemen	-0.59	0.23	-0.59	0.08	-0.68	0.20	0.12	0.12	0.37	0.43	0.28	0.30
Apartemen Sewa	-1.82	-4.16	-0.97	-0.32	-1.01	3.31	3.75	-3.37	-1.67	-2.19	-0.55	-0.46
Apartemen Jual	-0.59	0.06	-0.58	0.08	-0.31	0.20	0.12	0.12	0.37	0.43	0.28	0.30
Hotel	-4.57	0.30	10.65	-5.98	-11.18	-6.46	6.52	-5.29	-4.70	-1.62	4.73	3.09
Lahan Industri	0.13	0.00	0.00	0.01	0.03	0.02	0.00	0.16	0.80	0.02	-0.01	0.56
Convention Hall	1.71	1.77	0.33	2.73	4.43	-6.26	-2.95	1.88	9.77	-1.54	7.03	3.71
Warehouse Complex	0.56	-0.05	0.00	0.06	0.00	0.22	0.00	0.16	0.01	-0.09	0.09	1.64
1 JABODEBEK	-0.03	-0.10	-0.14	-0.04	-0.03	0.03	-0.02	-0.22	-0.06	-0.21	0.04	0.62
Perkantoran	-0.05	1.19	0.01	-0.03	0.36	0.11	-0.04	0.10	-0.03	0.06	2.16	0.06
Perkantoran Sewa	-1.80	0.51	0.25	-0.65	-0.95	-0.50	-1.76	-0.78	-0.52	-0.46	-0.63	-1.75
Perkantoran Jual	0.00	1.20	0.00	-0.02	0.38	0.12	0.00	0.12	-0.02	0.07	2.20	0.09
Ritel	0.23	0.05	-0.40	0.03	-0.05	0.02	-0.04	-0.02	0.00	-2.82	-0.05	-0.01
Ritel Sewa	1.16	-0.36	-0.58	-1.63	0.26	-0.27	-0.35	-2.69	0.15	0.11	-0.13	-0.46
Ritel Jual	0.22	0.06	-0.39	0.05	-0.06	0.02	-0.04	0.00	0.00	-2.85	-0.04	0.00
Apartemen	-0.65	-0.29	-0.94	0.01	-0.11	0.21	0.27	-0.23	-0.24	0.24	0.30	0.04
Apartemen Sewa	-2.72	-4.96	-1.17	0.00	0.11	0.24	2.98	-3.16	2.29	-2.49	-0.25	0.74
Apartemen Jual	-0.64	-0.28	-0.94	0.01	-0.11	0.22	0.27	-0.23	-0.24	0.24	0.30	0.04
Hotel	-6.62	1.27	12.39	-6.88	-4.67	-9.84	10.56	-5.85	-7.71	-3.72	6.65	5.83
Lahan Industri	0.00	0.00	0.00	0.00	0.05	0.00	0.00	-0.31	0.00	0.00	0.00	0.55
Convention Hall	1.71	1.77	0.33	2.73	4.43	-6.26	-0.91	2.28	11.23	-2.92	8.51	4.19
Warehouse Complex	0.56	-0.05	0.00	0.06	0.00	0.22	0.00	0.16	0.01	-0.09	0.09	1.64
2 BANTEN	0.63	0.12	0.00	0.03	-0.34	-0.01	0.00	2.87	4.59	0.11	-0.04	0.39
Ritel	0.00	-0.46	0.00	-0.12	0.00	0.96	0.00	0.00	0.12	-0.17	-0.02	0.00
Ritel Sewa	0.30	0.23	0.02	-4.61	0.21	0.26	0.04	0.13	0.12	-0.99	-1.17	0.10
Ritel Jual	0.00	-0.48	0.00	0.00	0.00	0.97	0.00	0.00	0.12	-0.12	0.00	0.00
Apartemen	-0.90	1.22	0.07	0.64	-1.57	-0.03	0.13	0.80	1.22	0.77	0.09	0.55
Apartemen Jual	-0.90	1.22	0.07	0.64	-1.57	-0.03	0.13	0.80	1.22	0.77	0.09	0.55
Hotel	2.75	-4.12	-0.69	0.41	-11.18	-5.72	8.26	-6.25	2.68	-2.15	-2.26	-3.43
Lahan Industri	1.00	-0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	3.46	5.34	0.03	0.00	0.31
3 BANDUNG	0.55	1.23	0.33	-0.95	-0.18	0.11	-0.04	0.34	-0.10	0.04	0.34	-0.02
Perkantoran	1.79	-2.82	0.27	0.03	0.26	-0.01	0.02	0.07	-0.21	0.11	-0.30	-0.06
Perkantoran Sewa	1.79	-2.82	0.27	0.03	0.26	-0.01	0.02	0.07	-0.21	0.11	-0.30	-0.06
Ritel	0.53	0.27	0.03	0.15	0.01	-0.04	0.00	0.21	-0.13	0.02	3.24	0.00
Ritel Sewa	0.26	0.32	0.03	0.08	0.18	-0.25	-0.07	2.87	-2.49	0.47	-0.65	0.02
Ritel Jual	0.57	0.27	0.00	0.18	0.00	0.03	0.00	0.00	0.00	0.00	3.73	0.00
Apartemen	0.53	2.15	0.73	-1.55	-0.29	0.14	-0.02	0.83	0.13	0.07	0.00	0.08
Apartemen Sewa	5.26	1.47	0.16	-1.78	-5.35	24.32	5.31	-0.48	-18.30	1.60	-4.61	-7.45
Apartemen Jual	0.53	2.15	0.73	-1.55	-0.28	0.11	-0.03	0.84	0.15	0.06	0.01	0.09
Hotel	-5.36	-13.52	17.61	0.26	-0.13	0.51	0.74	2.43	-2.05	-4.70	0.21	1.56
4 MAKASSAR	2.16	0.08	-0.05	0.06	-1.74	4.37	-0.01	-0.01	5.19	0.03	-0.01	-0.03
Perkantoran	0.00	3.20	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Sewa	0.00	3.20	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel	0.91	0.00	3.42	0.00	0.28	2.52	1.15	-0.14	-1.91	-6.68	0.50	0.04
Ritel Sewa	0.91	0.00	3.42	0.00	0.28	2.52	1.15	-0.14	-1.91	-6.68	0.50	0.04
Apartemen	0.35	0.92	0.22	0.97	-6.67	1.74	0.01	-0.41	0.91	1.87	0.00	0.07
Apartemen Jual	0.35	0.92	0.22	0.97	-6.67	1.74	0.01	-0.41	0.91	1.87	0.00	0.07
Hotel	9.74	-15.97	13.85	-1.84	-6.70	4.33	2.35	-1.92	2.48	-0.56	4.54	-1.89
Lahan Industri	2.41	0.00	0.00	0.00	0.00	4.70	0.00	0.00	5.62	0.00	0.00	0.00
5 MEDAN	-0.03	-0.20	-0.04	0.01	-0.02	0.08	0.00	0.04	0.37	0.03	0.08	0.21
Perkantoran	1.59	-2.10	1.38	0.08	0.45	-3.74	0.27	0.03	-0.72	0.32	-0.05	-5.43
Perkantoran Sewa	1.59	-2.10	1.38	0.08	0.45	-3.74	0.27	0.03	-0.72	0.32	-0.05	-5.43
Ritel	6.29	2.44	0.01	0.12	2.87	1.80	0.25	0.00	-1.69	0.14	-0.47	1.08
Ritel Sewa	6.29	2.44	0.01	0.12	2.87	1.80	0.25	0.00	-1.69	0.14	-0.47	1.08
Ritel Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen	-0.70	-1.82	-0.37	0.04	-0.29	0.64	-0.04	0.37	0.28	0.29	0.63	1.64
Apartemen Sewa	-0.70	-1.82	-0.37	0.04	-0.29	0.64	-0.04	0.37	0.28	0.29	0.63	1.64
Hotel	8.11	-8.34	7.47	4.71	-1.96	1.63	2.49	-1.15	6.03	0.65	2.01	-4.38
Lahan Industri	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.39	0.00	0.00	0.00

Tabel 4

Pertumbuhan Triwulanan Indeks Harga Properti Komersial Wilayah Semarang, Surabaya, Balikpapan, Denpasar, dan Palembang (% , q_{tq})

KETERANGAN	2016				2017				2018			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
6 SEMARANG	1.62	0.18	0.61	1.19	-0.33	0.16	0.14	0.09	2.03	0.11	0.23	0.00
Perkantoran	3.34	2.47	-0.05	3.28	-0.04	0.00	0.00	0.00	0.84	0.00	0.00	-0.01
Perkantoran Sewa	0.01	-0.04	0.79	0.39	-1.76	0.04	0.19	-0.05	-1.16	0.07	-0.10	-0.46
Perkantoran Jual	3.43	2.54	-0.07	3.35	0.00	0.00	0.00	0.00	0.88	0.00	0.00	0.00
Ritel	1.72	0.85	-0.05	-0.44	-0.52	0.75	0.00	0.33	-0.18	-0.26	1.75	-0.37
Ritel Sewa	1.72	0.85	-0.05	-0.44	-0.52	0.75	0.00	0.33	-0.18	-0.26	1.75	-0.37
Ritel Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen	-2.38	2.24	1.51	-4.26	-3.00	1.96	0.38	1.23	1.75	1.34	2.52	0.19
Apartemen Sewa	-2.38	2.24	1.51	-4.26	-3.00	1.96	0.38	1.23	1.75	1.34	2.52	0.19
Hotel	-10.70	-8.07	8.30	2.80	-5.63	1.59	5.21	1.82	-1.08	1.92	2.25	0.82
Lahan Industri	1.95	0.00	0.55	1.68	0.00	0.00	0.12	0.00	2.09	0.00	0.01	0.01
7 SURABAYA	-0.10	0.56	0.72	0.01	0.05	-0.22	-0.10	-0.05	1.20	0.04	0.08	-0.15
Perkantoran	-19.88	3.69	19.71	-2.60	-0.06	0.00	0.00	-5.52	-0.11	0.48	-0.10	-9.90
Perkantoran Sewa	-1.91	0.39	1.54	-0.30	0.54	0.09	-0.01	0.04	0.34	-0.14	-1.19	-0.94
Perkantoran Jual	-20.55	3.93	20.40	-2.66	-0.07	0.00	0.00	-5.63	-0.12	0.51	-0.07	-10.10
Ritel	0.64	1.78	-0.03	0.20	0.32	-1.23	0.03	0.12	2.24	0.02	-0.04	0.00
Ritel Sewa	4.27	0.99	4.90	0.19	0.24	0.98	1.07	1.14	-0.68	0.89	-0.54	0.02
Ritel Jual	0.57	1.80	-0.13	0.20	0.33	-1.28	0.00	0.10	2.32	0.00	-0.02	0.00
Apartemen	0.32	0.01	1.54	0.07	-0.14	0.28	-0.37	0.47	1.72	0.14	0.32	0.36
Apartemen Sewa	0.91	0.60	0.01	-2.52	-21.34	-0.06	-3.34	-6.48	4.54	1.29	-2.66	-2.60
Apartemen Jual	0.32	0.01	1.54	0.07	-0.14	0.28	-0.37	0.47	1.72	0.14	0.32	0.36
Hotel	2.45	-8.89	10.63	-3.58	-6.11	0.42	5.84	-1.18	-6.77	-0.60	4.33	-0.70
Lahan Industri	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
8 BALIKPAPAN	2.03	-2.49	1.84	0.01	-0.03	0.00	2.34	-1.69	2.55	0.14	0.06	1.15
Perkantoran	-2.87	-10.06	0.66	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.96	0.64	0.00	0.32
Perkantoran Sewa	-2.87	-10.06	0.66	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.96	0.64	0.00	0.32
Perkantoran Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel	0.02	0.13	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.02	4.58	0.10	-0.01	0.16
Ritel Sewa	2.27	20.89	0.73	0.00	0.00	0.00	0.00	2.28	54.80	3.39	0.67	5.31
Ritel Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	3.85	0.00	0.00	0.00
Apartemen	7.60	-9.42	7.52	-0.03	0.00	0.00	6.98	-4.86	-1.84	0.18	0.14	3.39
Apartemen Jual	7.60	-9.42	7.52	-0.03	0.00	0.00	6.98	-4.86	-1.84	0.18	0.14	3.39
Hotel	1.84	-5.61	-3.62	0.91	-1.78	-1.94	0.71	-2.72	13.10	2.84	3.35	0.49
9 DENPASAR	-1.12	-5.16	7.89	0.12	-0.39	2.49	-0.05	-1.66	0.38	0.80	0.46	-0.03
Perkantoran	62.86	0.00	0.00	0.00	0.00	19.25	-18.75	0.00	-13.46	0.00	0.00	-4.44
Perkantoran Sewa	62.86	0.00	0.00	0.00	0.00	19.25	-18.75	0.00	-13.46	0.00	0.00	-4.44
Ritel	0.00	-15.55	7.05	0.00	0.00	73.98	-4.84	-0.55	0.07	-0.14	-0.03	1.70
Ritel Sewa	0.00	-15.55	7.05	0.00	0.00	73.98	-4.84	-0.55	0.07	-0.14	-0.03	1.70
Apartemen	-2.47	-15.27	13.39	0.79	0.00	0.08	0.00	0.00	-0.02	0.00	0.00	0.00
Apartemen Sewa	6.55	-8.16	2.22	8.70	-12.00	-16.72	2.63	1.71	-35.29	9.03	0.00	-4.24
Apartemen Jual	-2.47	-15.27	13.40	0.79	0.00	0.08	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Hotel	-3.85	54.55	-10.98	-2.73	-2.39	-5.70	5.93	-17.75	10.97	7.50	2.97	-0.97
10 PALEMBANG*				-0.10	2.15	-0.04	-0.24	0.11	1.25	1.06	-1.20	0.31
Perkantoran				0.00	20.00	0.00	0.00	0.00	-15.50	0.00	1.58	0.00
Perkantoran Sewa				0.00	20.00	0.00	0.00	0.00	-15.50	0.00	1.58	0.00
Ritel				0.78	9.86	0.00	0.00	0.00	0.00	-2.30	0.00	0.91
Ritel Sewa				0.78	9.86	0.00	0.00	0.00	0.00	-2.30	0.00	0.91
Apartemen				0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen Jual				0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Hotel				-6.71	8.61	-0.09	0.31	2.91	13.04	6.04	-11.34	0.92
Convention Hall				10.91	-7.51	-2.16	-0.25	-0.14	0.00	24.04	0.27	-1.10
Warehouse Complex				9.80	0.00	0.00	-8.92	0.00	0.00	11.73	0.00	0.00

Keterangan: *) revisi data

Tabel 5

Pertumbuhan Tahunan Indeks Harga Properti Komersial (Total), Wilayah Jabodetabek, Banten, Bandung, Makassar, dan Medan (% , yoy)

KETERANGAN	2016				2017				2018			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Indeks Harga (Sb. Kanan)	2.83	1.15	0.31	-0.17	-0.38	-0.30	-0.21	-0.09	0.62	0.43	0.50	1.03
Sewa	6.57	4.38	1.29	-0.84	-2.72	-3.46	-5.09	-4.72	-3.43	-3.30	-3.15	-1.41
Jual	2.78	1.08	0.26	-0.19	-0.33	-0.22	-0.13	-0.01	0.63	0.45	0.51	1.04
Perkantoran	7.66	1.03	0.93	0.77	1.63	0.60	0.43	0.16	-0.31	-0.44	1.79	2.09
Perkantoran Sewa	4.47	0.59	0.60	-1.72	-0.84	-1.83	-3.74	-3.88	-3.44	-3.39	-2.28	-3.25
Perkantoran Jual	7.75	1.03	0.92	0.82	1.66	0.64	0.52	0.24	-0.24	-0.38	1.86	2.18
Ritel	3.78	3.37	0.52	0.04	-0.54	-0.65	-0.35	-0.40	0.06	-2.37	-2.37	-2.36
Ritel Sewa	4.76	3.59	1.46	-0.12	-1.48	-0.26	-0.73	-0.55	-0.66	-1.88	-1.69	-0.62
Ritel Jual	3.49	3.06	0.26	0.00	-0.26	-0.36	-0.03	-0.09	0.07	-2.37	-2.38	-2.38
Apartemen	2.63	0.42	-1.14	-0.87	-0.97	-0.99	-0.28	-0.24	0.82	1.04	1.20	1.38
Apartemen Sewa	20.14	2.02	-6.94	-7.12	-6.34	0.96	5.77	2.54	1.84	-3.58	-7.57	-4.79
Apartemen Jual	2.39	0.03	-1.44	-1.02	-0.74	-0.60	0.10	0.14	0.82	1.04	1.20	1.38
Hotel	22.87	23.26	2.98	-0.42	-7.32	-13.57	-16.79	-16.19	-10.07	-5.42	-7.01	1.22
Lahan Industri	2.47	1.12	0.74	0.13	0.03	0.05	0.05	0.20	0.97	0.97	0.96	1.37
Convention Hall	12.17	11.70	12.24	6.68	9.52	0.89	-2.40	-3.20	1.75	6.87	17.86	19.97
Warehouse Complex	8.83	4.45	1.19	0.57	0.01	0.29	0.29	0.38	0.39	0.08	0.16	1.65
1 JABODEBEK	1.63	0.43	-0.28	-0.31	-0.31	-0.17	-0.06	-0.24	-0.28	-0.52	-0.46	0.38
Perkantoran	8.31	1.58	1.25	1.11	1.53	0.45	0.40	0.53	0.14	0.09	2.30	2.25
Perkantoran Sewa	4.54	0.62	0.65	-1.70	-0.85	-1.84	-3.81	-3.94	-3.53	-3.49	-2.37	-3.32
Perkantoran Jual	8.42	1.60	1.25	1.18	1.57	0.48	0.48	0.62	0.22	0.17	2.38	2.35
Ritel	3.63	3.11	0.34	-0.09	-0.36	-0.40	-0.05	-0.10	-0.05	-2.89	-2.89	-2.89
Ritel Sewa	2.99	2.47	-0.22	-1.43	-2.30	-2.22	-1.98	-3.04	-3.14	-2.77	-2.56	-0.33
Ritel Jual	3.63	3.12	0.35	-0.07	-0.34	-0.38	-0.02	-0.07	-0.02	-2.89	-2.89	-2.89
Apartemen	-0.08	-1.40	-2.97	-1.86	-1.33	-0.83	0.39	0.14	0.01	0.04	0.07	0.34
Apartemen Sewa	19.71	-1.09	-9.20	-8.63	-5.96	-0.82	3.34	0.08	2.26	-0.53	-3.65	0.22
Apartemen Jual	-0.09	-1.39	-2.96	-1.85	-1.32	-0.83	0.39	0.14	0.01	0.04	0.07	0.34
Hotel	32.31	26.93	4.14	-1.03	1.03	-10.06	-11.52	-10.55	-13.40	-7.51	-10.78	0.30
Lahan Industri	1.00	0.26	0.04	0.00	0.05	0.05	0.05	-0.26	-0.31	-0.31	-0.31	0.54
Convention Hall	12.17	11.70	12.24	6.68	9.52	0.89	-0.35	-0.79	5.68	9.44	19.85	22.09
Warehouse Complex	8.83	4.45	1.19	0.57	0.01	0.29	0.29	0.38	0.39	0.08	0.17	1.65
2 BANTEN	15.12	6.71	5.59	0.78	-0.20	-0.33	-0.32	2.51	7.58	7.70	7.66	5.07
Ritel	0.62	-0.50	-0.52	-0.57	-0.58	0.84	0.84	0.96	1.07	-0.06	-0.07	-0.07
Ritel Sewa	3.11	1.95	0.67	-4.09	-4.17	-4.14	-4.12	0.65	0.55	-0.70	-1.91	-1.94
Ritel Jual	0.78	-0.51	-0.51	-0.48	-0.48	0.97	0.97	0.97	1.09	0.00	0.00	0.00
Apartemen	7.18	2.51	1.57	1.02	0.34	-0.90	-0.85	-0.69	2.13	2.94	2.91	2.66
Apartemen Jual	7.18	2.51	1.57	1.02	0.34	-0.90	-0.85	-0.69	2.13	2.94	2.91	2.66
Hotel	72.67	76.66	2.47	-1.76	-15.08	-16.50	-8.97	-15.01	-1.75	1.98	-7.93	-5.16
Lahan Industri	17.59	7.84	6.58	0.99	-0.01	0.00	0.00	3.46	8.99	9.02	9.02	5.70
3 BANDUNG	6.57	5.27	2.93	1.16	0.42	-0.70	-1.07	0.22	0.31	0.25	0.63	0.27
Perkantoran	9.99	4.98	4.35	-0.78	-2.28	0.54	0.29	0.32	-0.14	-0.02	-0.33	-0.45
Perkantoran Sewa	9.99	4.98	4.35	-0.78	-2.28	0.54	0.29	0.32	-0.14	-0.02	-0.33	-0.45
Ritel	5.38	2.57	0.88	0.98	0.46	0.14	0.12	0.18	0.04	0.10	3.34	3.12
Ritel Sewa	7.82	2.89	1.96	0.69	0.61	0.03	-0.06	2.72	-0.01	0.72	0.12	-2.65
Ritel Jual	5.26	2.64	0.85	1.03	0.46	0.21	0.21	0.03	0.03	0.00	3.73	3.73
Apartemen	8.85	7.91	5.38	1.84	1.01	-0.97	-1.71	0.66	1.08	1.00	1.02	0.28
Apartemen Sewa	25.59	37.96	13.04	5.08	-5.52	15.75	21.70	23.32	6.45	-13.00	-21.19	-26.71
Apartemen Jual	8.83	7.89	5.37	1.84	1.03	-0.99	-1.74	0.64	1.07	1.02	1.06	0.32
Hotel	-5.82	-5.58	-10.08	-3.50	1.84	18.36	1.38	3.58	1.58	-3.69	-4.19	-5.00
4 MAKASSAR	27.21	12.12	2.05	2.26	-1.64	2.58	2.61	2.53	9.76	5.19	5.19	5.17
Perkantoran	6.29	3.53	3.20	3.20	3.20	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Sewa	6.29	3.53	3.20	3.20	3.20	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel	12.48	7.11	4.58	4.36	3.70	6.31	3.99	3.84	1.58	-7.53	-8.13	-7.96
Ritel Sewa	12.48	7.11	4.58	4.36	3.70	6.31	3.99	3.84	1.58	-7.53	-8.13	-7.96
Apartemen	6.31	4.99	2.08	2.48	-4.69	-3.91	-4.12	-5.43	2.26	2.38	2.37	2.87
Apartemen Jual	6.31	4.99	2.08	2.48	-4.69	-3.91	-4.12	-5.43	2.26	2.38	2.37	2.87
Hotel	7.91	-7.86	-1.24	3.06	-12.38	8.78	-2.21	-2.29	7.33	2.29	4.48	4.51
Lahan Industri	30.76	13.33	2.41	2.41	0.00	4.70	4.70	4.70	10.59	5.62	5.62	5.62
5 MEDAN	2.60	1.82	1.52	-0.26	-0.25	0.03	0.06	0.09	0.49	0.45	0.53	0.70
Perkantoran	8.14	1.19	1.75	0.92	-0.21	-1.89	-2.96	-3.01	-4.14	-0.09	-0.41	-5.85
Perkantoran Sewa	8.14	1.19	1.75	0.92	-0.21	-1.89	-2.96	-3.01	-4.14	-0.09	-0.41	-5.85
Ritel	27.61	16.93	12.35	9.02	5.51	4.85	5.10	4.98	0.33	-1.31	-2.02	-0.96
Ritel Sewa	27.61	16.93	12.35	9.02	5.51	4.85	5.10	4.98	0.33	-1.31	-2.02	-0.96
Ritel Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen	7.89	-0.22	-2.60	-2.83	-2.43	0.02	0.35	0.67	1.26	0.91	1.59	2.88
Apartemen Jual	7.89	-0.22	-2.60	-2.83	-2.43	0.02	0.35	0.67	1.26	0.91	1.59	2.88
Hotel	-2.09	-2.69	-7.86	11.51	1.12	12.12	6.92	0.94	9.17	8.12	7.62	4.11
Lahan Industri	2.00	2.00	2.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.39	0.39	0.39	0.39

Tabel 6

Pertumbuhan Tahunan Indeks Harga Properti Komersial Wilayah Semarang, Surabaya, Balikpapan, Denpasar, dan Palembang (% , yoy)

KETERANGAN	2016				2017				2018			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
6 SEMARANG	18.27	7.28	3.52	3.65	1.66	1.63	1.15	0.05	2.42	2.37	2.47	2.38
Perkantoran	-6.63	-4.46	7.95	9.30	5.74	3.19	3.25	-0.03	0.84	0.84	0.84	0.83
Perkantoran Sewa	9.96	2.13	0.92	1.14	-0.65	-0.57	-1.15	-1.59	-0.99	-0.96	-1.24	-1.65
Perkantoran Jual	-6.97	-4.61	8.15	9.52	5.89	3.27	3.35	0.00	0.88	0.88	0.88	0.88
Ritel	15.05	8.51	6.98	2.08	-0.16	-0.26	-0.21	0.55	0.90	-0.12	1.63	0.92
Ritel Sewa	15.05	8.51	6.98	2.08	-0.16	-0.26	-0.21	0.55	0.90	-0.12	1.63	0.92
Ritel Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen	6.33	4.50	5.21	-3.00	-3.62	-3.89	-4.95	0.50	5.42	4.78	7.01	5.92
Apartemen Jual	6.33	4.50	5.21	-3.00	-3.62	-3.89	-4.95	0.50	5.42	4.78	7.01	5.92
Hotel	-3.98	-11.67	-16.93	-8.59	-3.41	6.74	3.69	2.71	7.66	8.01	4.97	3.94
Lahan Industri	19.70	7.64	3.37	4.23	2.24	2.23	1.80	0.12	2.21	2.22	2.10	2.11
7 SURABAYA	12.26	6.06	3.01	1.20	1.35	0.56	-0.26	-0.32	0.82	1.09	1.28	1.17
Perkantoran	-9.03	-12.73	-0.37	-3.13	20.83	16.53	-2.65	-5.58	-5.63	-5.17	-5.26	-9.65
Perkantoran Sewa	6.09	1.88	1.35	-0.32	2.17	1.87	0.32	0.66	0.46	0.24	-0.95	-1.92
Perkantoran Jual	-9.55	-13.20	-0.44	-3.22	21.71	17.11	-2.74	-5.70	-5.74	-5.26	-5.33	-9.81
Ritel	69.43	20.50	6.90	2.60	2.28	-0.75	-0.69	-0.77	1.13	2.42	2.35	2.23
Ritel Sewa	16.69	13.56	15.67	10.67	6.40	6.38	2.49	3.46	2.51	2.42	0.80	-0.31
Ritel Jual	72.35	20.66	6.73	2.44	2.19	-0.90	-0.77	-0.87	1.10	2.42	2.39	2.29
Apartemen	9.98	3.92	3.58	1.95	1.48	1.75	-0.17	0.24	2.10	1.96	2.66	2.55
Apartemen Sewa	9.95	15.34	0.93	-1.04	-22.86	-23.37	-25.93	-28.94	-5.55	-4.28	-3.61	0.38
Apartemen Jual	9.98	3.92	3.58	1.95	1.48	1.75	-0.17	0.24	2.10	1.96	2.66	2.55
Hotel	-5.61	-4.93	10.74	-0.44	-8.76	0.56	-3.78	-1.39	-2.08	-3.07	-4.45	-3.99
Lahan Industri	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
8 BALIKPAPAN			1.81	1.33	-0.71	1.83	2.32	0.58	3.18	3.32	1.02	3.94
Perkantoran			-23.50	-12.07	-9.47	0.66	0.00	0.00	1.96	2.61	2.61	2.94
Perkantoran Sewa			-23.50	-12.07	-9.47	0.66	0.00	0.00	1.96	2.61	2.61	2.94
Perkantoran Jual			0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel			0.21	0.16	0.14	0.01	0.00	0.02	4.60	4.70	4.69	4.84
Ritel Sewa			20.66	24.54	21.78	0.73	0.00	2.28	58.32	63.69	64.79	69.67
Ritel Jual			0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	3.85	3.85	3.85	3.85
Apartemen			4.79	4.76	-2.64	7.50	6.95	1.79	-0.08	0.10	-6.30	1.82
Apartemen Jual			4.79	4.76	-2.64	7.50	6.95	1.79	-0.08	0.10	-6.30	1.82
Hotel			-7.80	-6.50	-9.83	-6.33	-2.12	-5.64	8.66	13.96	16.94	20.79
9 DENPASAR			1.29	2.04	10.27	2.15	0.34	1.12	-0.54	-0.04	1.62	
Perkantoran			62.86	0.00	19.25	-3.11	-3.11	-16.15	-29.69	-13.46	-17.31	
Perkantoran Sewa			62.86	0.00	19.25	-3.11	-3.11	-16.15	-29.69	-13.46	-17.31	
Ritel			-9.60	-9.60	86.25	65.57	64.66	64.77	-5.43	-0.65	1.60	
Ritel Sewa			-9.60	-9.60	86.25	65.57	64.66	64.77	-5.43	-0.65	1.60	
Apartemen			-5.55	-3.16	14.38	0.87	0.07	0.06	-0.02	-0.02	-0.02	
Apartemen Sewa			8.73	-10.20	-18.57	-18.25	-23.50	-43.75	-26.36	-28.25	-32.44	
Apartemen Jual			-5.56	-3.16	14.39	0.87	0.08	0.08	0.00	0.00	0.00	
Hotel			28.67	30.62	-20.30	-5.15	-19.80	-8.82	3.94	1.03	21.63	
10 PALEMBANG*						1.75	1.97	1.08	2.19	1.21	1.41	
Perkantoran						20.00	20.00	-15.50	-15.50	-14.17	-14.17	
Perkantoran Sewa						20.00	20.00	-15.50	-15.50	-14.17	-14.17	
Ritel						10.72	9.86	0.00	-2.30	-2.30	-1.41	
Ritel Sewa						10.72	9.86	0.00	-2.30	-2.30	-1.41	
Apartemen						0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
Apartemen Jual						0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
Hotel						1.55	12.02	16.59	23.73	9.37	7.26	
Convention Hall						0.11	-9.86	-2.54	23.56	24.20	23.00	
Warehouse Complex						0.00	-8.92	-8.92	1.76	11.73	11.73	

Keterangan: *) revisi data

Tabel 7

Perkembangan Indeks Supply Properti Komersial (Total), Wilayah Jabodebek, Banten, Bandung, Makassar, dan Medan

KETERANGAN	2016				2017				2018			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Indeks Supply Properti Komersial	105.85	106.14	106.65	107.29	107.93	108.04	108.14	108.76	110.71	110.93	111.32	118.09
Sewa	116.35	117.79	118.83	121.84	120.98	121.42	121.87	122.40	124.77	126.15	127.81	128.02
Jual	105.19	105.40	105.87	106.34	107.04	107.12	107.18	107.81	109.72	109.85	110.13	117.42
Perkantoran	119.49	122.46	125.36	128.63	130.97	130.97	130.95	133.90	137.56	137.56	140.88	140.88
Perkantoran Sewa	114.18	116.31	116.91	120.65	120.61	120.62	120.60	121.28	126.31	126.31	128.86	128.86
Perkantoran Jual	144.06	150.19	161.16	163.17	173.24	173.24	173.24	184.47	184.47	184.47	190.19	190.19
Ritel	112.86	113.35	114.33	116.37	115.71	116.32	117.12	117.00	117.23	119.50	120.23	120.28
Ritel Sewa	116.86	117.41	118.63	121.20	120.30	121.06	121.94	121.80	122.01	124.82	125.86	125.91
Ritel Jual	99.48	99.75	99.75	99.75	99.75	99.75	99.75	99.75	100.07	100.07	99.34	99.34
Apartemen	195.84	198.56	204.09	210.44	217.24	218.36	218.44	222.84	236.83	238.52	241.09	244.70
Apartemen Sewa	105.52	105.52	105.52	105.52	105.50	105.84	105.84	105.84	110.02	110.02	111.88	111.88
Apartemen Jual	198.06	200.81	206.41	212.83	219.66	220.79	220.85	225.30	239.42	241.14	243.73	247.38
Hotel	124.51	126.94	128.90	131.52	126.73	127.44	127.82	129.86	131.14	132.22	133.23	134.45
Lahan Industri	100.66	100.66	100.66	100.66	100.66	100.66	100.66	100.95	102.22	102.22	102.22	111.43
Convention Hall	99.28	101.14	101.14	101.02	101.02	101.02	100.96	101.47	100.55	106.63	106.63	107.59
Warehouse Complex	101.00	101.00	101.00	101.00	101.00	101.00	101.00	101.00	101.01	101.21	101.21	101.22
1 JABODEBEK	106.99	107.33	108.04	108.79	109.40	109.49	109.57	110.19	110.83	110.83	111.26	111.60
Perkantoran	119.96	123.19	125.46	128.76	131.39	131.39	131.39	131.95	136.01	136.01	139.70	139.70
Perkantoran Sewa	115.32	117.64	117.64	121.66	121.66	121.66	121.66	122.41	127.87	127.87	130.65	130.65
Perkantoran Jual	140.69	147.36	157.34	158.48	169.51	169.51	169.51	169.51	169.51	169.51	176.30	176.30
Ritel	112.06	112.86	114.45	115.42	115.42	115.81	117.00	117.14	117.51	117.51	118.91	118.99
Ritel Sewa	116.46	117.39	119.47	120.72	120.72	121.23	122.76	122.94	123.42	123.42	125.22	125.32
Ritel Jual	100.00	100.37	100.37	100.37	100.37	100.37	100.37	100.37	100.37	100.37	100.37	100.37
Apartemen	208.76	210.56	218.47	225.60	232.07	232.90	233.35	236.66	241.77	241.54	243.67	245.87
Apartemen Sewa	106.42	106.42	106.42	106.42	106.42	106.42	106.42	106.42	106.42	106.42	106.42	106.42
Apartemen Jual	212.15	213.98	222.01	229.25	235.81	236.65	237.11	240.46	245.64	245.41	247.56	249.79
Hotel	126.76	131.18	132.83	136.86	137.98	139.13	139.77	141.32	141.56	143.40	143.40	144.76
Lahan Industri	100.75	100.75	100.75	100.75	100.75	100.75	100.75	101.29	101.29	101.29	101.29	101.55
Convention Hall	99.28	101.14	101.14	101.02	101.02	101.02	101.02	101.55	100.58	100.58	100.58	101.73
Warehouse Complex	101.00	101.00	101.00	101.00	101.00	101.00	101.00	101.00	101.01	101.01	101.01	101.02
2 BANTEN	105.50	105.85	105.85	106.32	107.33	107.45	107.45	108.04	114.72	115.39	115.71	138.86
Ritel	139.84	139.84	139.84	152.41	152.41	152.41	152.41	152.41	152.41	162.41	162.41	162.41
Ritel Sewa	153.68	153.68	153.68	168.23	168.23	168.23	168.23	168.23	168.23	179.59	179.59	179.59
Ritel Jual	89.88	89.88	89.88	89.88	89.88	89.88	89.88	89.88	89.88	89.88	89.88	89.88
Apartemen	256.29	264.53	264.53	269.92	291.39	293.90	293.90	305.55	358.09	366.28	371.53	379.67
Apartemen Jual	256.29	264.53	264.53	269.92	291.39	293.90	293.90	305.55	358.09	366.28	371.53	379.67
Hotel	177.19	177.19	175.40	178.52	178.52	178.52	178.52	178.52	178.52	178.52	178.52	178.52
Lahan Industri	100.68	100.68	100.68	100.68	100.68	100.68	100.68	100.68	105.01	105.01	105.01	130.91
3 BANDUNG	124.84	124.84	125.14	128.11	128.11	132.90	132.90	132.35	132.35	132.33	132.59	134.13
Perkantoran	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41
Perkantoran Sewa	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41	95.41
Ritel	110.97	110.97	110.97	110.97	110.97	115.65	115.65	113.17	113.17	113.17	111.59	111.59
Ritel Sewa	113.17	113.17	113.17	113.17	113.17	118.64	118.64	115.74	115.74	115.74	115.88	115.88
Ritel Jual	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	86.13	86.13
Apartemen	138.91	138.91	138.91	145.13	145.13	152.09	152.09	152.09	152.09	152.09	152.09	154.64
Apartemen Sewa	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Apartemen Jual	139.86	139.86	139.86	146.18	146.18	153.25	153.25	153.25	153.25	153.25	153.25	155.83
Hotel	132.07	132.07	133.89	135.03	135.03	135.03	135.03	136.84	136.84	136.72	141.01	142.99
4 MAKASSAR	100.93	100.93	101.29	101.41	102.01	102.01	102.01	102.17	102.50	105.42	105.54	105.54
Perkantoran	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Perkantoran Sewa	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Ritel	102.49	102.49	102.49	102.49	102.49	102.49	102.49	102.49	102.49	150.52	150.52	150.52
Ritel Sewa	102.49	102.49	102.49	102.49	102.49	102.49	102.49	102.49	102.49	150.52	150.52	150.52
Apartemen	100.00	100.00	100.00	100.00	125.70	125.70	125.70	125.70	125.70	125.70	125.70	125.70
Apartemen Jual	100.00	100.00	100.00	100.00	125.70	125.70	125.70	125.70	125.70	125.70	125.70	125.70
Hotel	127.44	127.44	136.49	139.40	139.40	139.40	139.40	143.32	150.45	155.33	157.80	157.80
Lahan Industri	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
5 MEDAN	100.50	100.66	100.83	100.83	100.87	100.89	100.89	100.89	100.89	100.89	100.91	100.91
Perkantoran	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Perkantoran Sewa	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Ritel	98.57	98.57	98.57	98.57	98.57	98.57	98.57	98.57	98.57	98.57	98.57	98.57
Ritel Sewa	99.98	99.98	99.98	99.98	99.98	99.98	99.98	99.98	99.98	99.98	99.98	99.98
Ritel Jual	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24
Apartemen	106.34	116.23	125.10	125.10	127.49	127.49	127.49	127.49	127.49	127.49	127.49	127.49
Apartemen Jual	106.34	116.23	125.10	125.10	127.49	127.49	127.49	127.49	127.49	127.49	127.49	127.49
Hotel	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	101.39	101.39	101.39	101.39	101.39	103.61	103.61
Lahan Industri	100.48	100.48	100.48	100.48	100.48	100.48	100.48	100.48	100.48	100.48	100.48	100.48

Tabel 8

Perkembangan Indeks Supply Properti Komersial Wilayah Semarang, Surabaya, Balikpapan, Denpasar, dan Palembang

KETERANGAN	2016				2017				2018			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
6 SEMARANG	100.65	100.59	100.59	101.23	101.48	101.33	101.36	101.36	101.35	101.35	101.35	101.87
Perkantoran	102.19	102.19	102.19	102.19	108.84	108.84	108.84	108.84	108.84	108.84	108.84	108.84
Perkantoran Sewa	100.00	100.00	100.00	100.00	108.71	108.71	108.71	108.71	108.71	108.71	108.71	108.71
Perkantoran Jual	109.32	109.32	109.32	109.32	109.32	109.32	109.32	109.32	109.32	109.32	109.32	109.32
Ritel	108.57	108.57	108.57	108.57	100.00	100.00	100.00	100.00	99.10	99.10	99.10	99.10
Ritel Sewa	109.02	109.02	109.02	109.02	100.00	100.00	100.00	100.00	99.05	99.05	99.05	99.05
Ritel Jual	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Apartemen	111.84	102.01	102.01	150.36	166.92	157.51	157.51	157.51	157.51	157.51	157.51	182.46
Apartemen Jual	111.84	102.01	102.01	150.36	166.92	157.51	157.51	157.51	157.51	157.51	157.51	182.46
Hotel	100.70	107.85	107.85	107.85	112.80	116.68	121.68	121.68	121.68	121.68	121.68	121.68
Lahan Industri	100.43	100.43	100.43	100.43	100.43	100.43	100.43	100.43	100.43	100.43	100.43	100.43
7 SURABAYA	104.40	104.40	107.28	107.71	108.10	108.10	110.23	114.97	115.26	115.13	117.12	117.98
Perkantoran	129.03	129.03	145.38	150.30	150.30	150.30	150.30	195.75	195.75	195.75	195.75	195.75
Perkantoran Sewa	107.72	107.72	121.29	122.82	122.82	122.82	122.82	122.82	122.82	122.82	122.82	122.82
Perkantoran Jual	212.03	212.03	239.06	252.70	252.70	252.70	252.70	377.60	377.60	377.60	377.60	377.60
Ritel	103.49	103.49	103.49	103.49	103.49	103.49	105.94	105.94	105.94	105.94	106.32	106.32
Ritel Sewa	103.03	103.03	103.03	103.03	103.03	103.03	106.20	106.20	106.20	106.20	106.68	106.68
Ritel Jual	105.04	105.04	105.04	105.04	105.04	105.04	105.04	105.04	105.04	105.04	105.04	105.04
Apartemen	107.27	107.27	112.95	112.95	114.58	114.58	121.17	124.19	124.19	123.68	130.67	133.76
Apartemen Sewa	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	123.41	123.41
Apartemen Jual	107.39	107.39	113.15	113.15	114.80	114.80	121.48	124.53	124.53	124.02	130.79	133.93
Hotel	103.27	103.27	106.74	106.74	106.74	106.74	106.74	106.74	113.94	113.94	115.11	115.11
Lahan Industri	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
8 BALIKPAPAN	92.71	94.18	102.58	114.90	112.01	112.03	112.81	115.54	109.57	109.57	109.57	109.45
Perkantoran	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	114.60	114.60	114.60	114.60
Perkantoran Sewa	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	114.89	114.89	114.89	114.89
Perkantoran Jual	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Ritel	94.80	94.30	105.82	105.82	105.82	105.82	105.82	105.82	107.61	107.61	107.61	107.61
Ritel Sewa	91.48	90.63	108.95	108.95	108.95	108.95	108.95	108.95	105.32	105.32	105.32	105.32
Ritel Jual	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	111.32	111.32	111.32	111.32
Apartemen	72.22	82.89	100.14	144.75	136.32	136.32	136.32	145.18	122.61	122.61	122.61	122.61
Apartemen Jual	72.22	82.89	100.14	144.75	136.32	136.32	136.32	145.18	122.61	122.61	122.61	122.61
Hotel	98.76	99.51	99.51	102.22	100.99	101.09	104.53	104.53	99.03	99.03	99.03	98.46
9 DENPASAR	109.16	94.44	99.69	101.12	102.39	102.57	105.81	110.06	113.32	113.32	113.32	115.20
Perkantoran	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	103.53	103.53	103.53	103.53	103.53	103.53	103.53
Perkantoran Sewa	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	103.53	103.53	103.53	103.53	103.53	103.53	103.53
Ritel	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.08	104.95	104.95	104.95	104.95	104.95	104.95
Ritel Sewa	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.08	104.95	104.95	104.95	104.95	104.95	104.95
Apartemen	72.92	100.39	113.42	113.42	113.42	114.10	114.10	114.10	122.47	122.47	122.47	122.47
Apartemen Sewa	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	154.05	154.05	154.05	381.08	381.08	381.08	381.08
Apartemen Jual	72.53	100.39	113.54	113.54	113.54	113.54	113.54	113.54	113.54	113.54	113.54	113.54
Hotel	120.98	88.60	93.70	96.72	99.32	99.30	103.11	111.31	114.33	114.33	114.33	117.76
10 PALEMBANG*			100.00	100.00	101.73	101.73	101.73	101.95	100.53	130.42	131.54	131.61
Perkantoran			100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	84.31	84.31	84.31	84.31
Perkantoran Sewa			100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	84.31	84.31	84.31	84.31
Ritel			100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Ritel Sewa			100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Apartemen			100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Apartemen Jual			100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Hotel			100.00	100.00	106.43	106.43	106.43	107.22	103.42	103.42	109.17	109.55
Convention Hall			100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	172.09	172.09	171.91
Warehouse Complex			100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	611.73	611.73	611.73

Keterangan: *) revisi data

Tabel 9

Pertumbuhan Triwulanan Indeks Supply Properti Komersial (Total), Wilayah Jabodebek, Banten, Bandung, Makassar, dan Medan (% , q_{tq})

KETERANGAN		2016				2017				2018			
		I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Indeks Supply (Sb. Kanan)		0.74	0.28	0.48	0.60	0.59	0.10	0.09	0.58	1.79	0.20	0.35	6.09
Sewa		1.13	1.24	0.88	2.53	-0.70	0.36	0.37	0.43	1.94	1.11	1.31	0.17
Jual		0.71	0.20	0.45	0.44	0.66	0.08	0.05	0.59	1.77	0.12	0.26	6.61
Perkantoran		1.84	2.48	2.37	2.61	1.82	0.00	-0.02	2.26	2.73	0.00	2.41	0.00
Perkantoran Sewa		1.37	1.86	0.52	3.20	-0.03	0.00	-0.02	0.57	4.14	0.00	2.02	0.00
Perkantoran Jual		3.37	4.26	7.31	1.25	6.17	0.00	0.00	6.48	0.00	0.00	3.10	0.00
Ritel		0.35	0.43	0.86	1.79	-0.57	0.53	0.69	-0.10	0.20	1.94	0.61	0.04
Ritel Sewa		0.42	0.47	1.04	2.17	-0.75	0.63	0.73	-0.12	0.17	2.30	0.83	0.04
Ritel Jual		0.00	0.27	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00	0.00	0.32	0.00	-0.73	0.00
Apartemen		6.11	1.39	2.79	3.11	3.23	0.52	0.04	2.01	6.28	0.71	1.08	1.50
Apartemen Sewa		0.00	0.00	0.00	0.00	-0.02	0.33	0.00	0.00	3.94	0.00	1.69	0.00
Apartemen Jual		6.13	1.39	2.79	3.11	3.21	0.51	0.03	2.01	6.27	0.72	1.08	1.49
Hotel		2.90	1.95	1.55	2.03	-3.64	0.56	0.30	1.60	0.98	0.83	0.76	0.92
Lahan Industri		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.29	1.27	0.00	0.00	9.00
Convention Hall		2.34	1.87	0.00	-0.12	0.00	0.00	-0.05	0.50	-0.90	6.04	0.00	0.90
Warehouse Complex		0.19	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.20	0.00	0.01
1 JABODEBEK		0.76	0.32	0.67	0.69	0.57	0.08	0.07	0.56	0.58	0.00	0.39	0.30
Perkantoran		0.90	2.69	1.84	2.63	2.05	0.00	0.00	0.42	3.08	0.00	2.71	0.00
Perkantoran Sewa		1.20	2.01	0.00	3.42	0.00	0.00	0.00	0.62	4.46	0.00	2.17	0.00
Perkantoran Jual		0.00	4.74	6.77	0.72	6.96	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	4.00	0.00
Ritel		0.09	0.71	1.41	0.84	0.00	0.34	1.03	0.12	0.32	0.00	1.19	0.07
Ritel Sewa		0.12	0.80	1.77	1.05	0.00	0.42	1.26	0.15	0.39	0.00	1.46	0.08
Ritel Jual		0.00	0.37	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen		5.39	0.86	3.76	3.26	2.87	0.36	0.19	1.42	2.16	-0.10	0.88	0.90
Apartemen Sewa		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen Jual		5.40	0.86	3.75	3.26	2.86	0.36	0.19	1.41	2.15	-0.10	0.88	0.90
Hotel		5.03	3.49	1.26	3.03	0.82	0.83	0.46	1.11	0.17	1.30	0.00	0.95
Lahan Industri		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.54	0.00	0.00	0.00	0.26
Convention Hall		2.34	1.87	0.00	-0.12	0.00	0.00	0.00	0.53	-0.95	0.00	0.00	1.13
Warehouse Complex		0.19	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00	0.01
2 BANTEN		0.85	0.33	0.00	0.45	0.94	0.11	0.00	0.55	6.19	0.59	0.28	20.00
Ritel		0.00	0.00	0.00	8.99	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6.56	0.00	0.00
Ritel Sewa		0.00	0.00	0.00	9.47	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6.75	0.00	0.00
Ritel Jual		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen		9.60	3.21	0.00	2.04	7.95	0.86	0.00	3.96	17.20	2.29	1.43	2.19
Apartemen Jual		9.60	3.21	0.00	2.04	7.95	0.86	0.00	3.96	17.20	2.29	1.43	2.19
Hotel		0.00	0.00	-1.01	1.78	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Lahan Industri		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	4.30	0.00	0.00	24.66
3 BANDUNG		0.36	0.00	0.24	2.37	0.00	3.74	0.00	-0.41	0.00	-0.01	0.20	1.16
Perkantoran		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Sewa		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	4.21	0.00	-2.15	0.00	0.00	-1.39	0.00
Ritel Sewa		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	4.83	0.00	-2.44	0.00	0.00	0.12	0.00
Ritel Jual		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-13.87	0.00
Apartemen		0.00	0.00	0.00	4.48	0.00	4.80	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.67
Apartemen Sewa		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen Jual		0.00	0.00	0.00	4.52	0.00	4.83	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.68
Hotel		2.15	0.00	1.37	0.85	0.00	0.00	0.00	1.34	0.00	-0.09	3.14	1.40
4 MAKASSAR		0.00	0.00	0.35	0.12	0.59	0.00	0.00	0.16	0.32	2.85	0.11	0.00
Perkantoran		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Sewa		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	46.86	0.00	0.00
Ritel Sewa		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	46.86	0.00	0.00
Apartemen		0.00	0.00	0.00	0.00	25.70	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen Jual		0.00	0.00	0.00	0.00	25.70	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Hotel		0.00	0.00	7.10	2.13	0.00	0.00	0.00	2.81	4.97	3.25	1.59	0.00
Lahan Industri		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
5 MEDAN		0.09	0.16	0.16	0.00	0.05	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.02	0.00
Perkantoran		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Sewa		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel Sewa		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel Jual		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen		6.34	9.30	7.63	0.00	1.91	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen Jual		6.34	9.30	7.63	0.00	1.91	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Hotel		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.39	0.00	0.00	0.00	0.00	2.19	0.00
Lahan Industri		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

Tabel 10

Pertumbuhan Triwulanan Indeks Supply Properti Komersial Wilayah Semarang, Surabaya, Balikpapan, Denpasar, dan Palembang (% , qtq)

KETERANGAN	2016				2017				2018			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
6 SEMARANG	0.18	-0.06	0.00	0.64	0.25	-0.16	0.03	0.00	-0.01	0.00	0.00	0.51
Perkantoran	0.00	0.00	0.00	0.00	6.52	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Sewa	0.00	0.00	0.00	0.00	8.71	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel	8.57	0.00	0.00	0.00	-7.89	0.00	0.00	0.00	-0.90	0.00	0.00	0.00
Ritel Sewa	9.02	0.00	0.00	0.00	-8.27	0.00	0.00	0.00	-0.95	0.00	0.00	0.00
Ritel Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen	6.26	-8.78	0.00	47.39	11.01	-5.64	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	15.84
Apartemen Jual	6.26	-8.78	0.00	47.39	11.01	-5.64	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	15.84
Hotel	0.00	7.10	0.00	0.00	4.59	3.44	4.29	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Lahan Industri	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
7 SURABAYA	3.13	0.00	2.76	0.40	0.36	0.00	1.97	4.30	0.25	-0.11	1.72	0.74
Perkantoran	28.88	0.00	12.67	3.39	0.00	0.00	0.00	30.24	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Sewa	7.58	0.00	12.60	1.26	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Jual	112.03	0.00	12.75	5.71	0.00	0.00	0.00	49.43	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel	1.08	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	2.37	0.00	0.00	0.00	0.35	0.00
Ritel Sewa	1.42	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	3.08	0.00	0.00	0.00	0.45	0.00
Ritel Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen	4.02	0.00	5.30	0.00	1.44	0.00	5.75	2.49	0.00	-0.41	5.65	2.36
Apartemen Sewa	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	23.41	0.00
Apartemen Jual	4.08	0.00	5.37	0.00	1.46	0.00	5.82	2.51	0.00	-0.41	5.46	2.39
Hotel	2.02	0.00	3.36	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6.75	0.00	1.02	0.00
Lahan Industri	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
8 BALIKPAPAN	3.76	1.58	8.92	12.00	-2.51	0.02	0.69	2.42	-5.17	0.00	0.00	-0.11
Perkantoran	4.29	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	14.60	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Sewa	4.40	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	14.89	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel	0.00	-0.53	12.21	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.69	0.00	0.00	0.00
Ritel Sewa	0.00	-0.93	20.21	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-3.33	0.00	0.00	0.00
Ritel Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	11.32	0.00	0.00	0.00
Apartemen	0.00	14.78	20.81	44.54	-5.82	0.00	0.00	6.50	-15.54	0.00	0.00	0.00
Apartemen Jual	0.00	14.78	20.81	44.54	-5.82	0.00	0.00	6.50	-15.54	0.00	0.00	0.00
Hotel	11.74	0.76	0.00	2.72	-1.21	0.11	3.40	0.00	-5.26	0.00	0.00	-0.57
9 DENPASAR	-1.80	-13.48	5.56	1.43	1.25	0.18	3.16	4.02	2.95	0.00	0.00	1.66
Perkantoran	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	3.53	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Sewa	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	3.53	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel	11.92	0.00	0.00	0.00	0.00	0.08	4.87	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel Sewa	11.92	0.00	0.00	0.00	0.00	0.08	4.87	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen	-32.89	37.67	12.98	0.00	0.00	0.60	0.00	0.00	7.34	0.00	0.00	0.00
Apartemen Sewa	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	54.05	0.00	0.00	147.37	0.00	0.00	0.00
Apartemen Jual	-33.29	38.41	13.10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Hotel	0.14	-26.76	5.75	3.22	2.69	-0.01	3.84	7.95	2.72	0.00	0.00	3.00
10 PALEMBANG*				0.00	1.73	0.00	0.00	0.22	-1.39	29.73	0.86	0.05
Perkantoran				0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-15.69	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Sewa				0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-15.69	0.00	0.00	0.00
Ritel				0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel Sewa				0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen				0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen Jual				0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Hotel				0.00	6.43	0.00	0.00	0.74	-3.54	0.00	5.56	0.34
Convention Hall				0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	72.09	0.00	-0.10
Warehouse Complex				0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	511.73	0.00	0.00

Keterangan: *) revisi data

Tabel 11

Pertumbuhan Tahunan Indeks Supply Properti Komersial (Total), Wilayah Jabodebek, Banten, Bandung, Makassar, dan Medan (% , yoy)

KETERANGAN		2016				2017				2018			
		I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Indeks Supply (Sb. Kanan)		2.74	2.22	2.29	2.12	1.96	1.79	1.39	1.37	2.57	2.68	2.94	8.58
Sewa		4.09	3.94	4.38	5.90	3.98	3.08	2.56	0.46	3.13	3.90	4.87	4.59
Jual		2.64	2.08	2.12	1.81	1.76	1.63	1.24	1.38	2.50	2.55	2.76	8.92
Perkantoran		3.52	6.07	8.08	9.63	9.61	6.95	4.46	4.10	5.03	5.03	7.58	5.21
Perkantoran Sewa		3.57	5.48	5.40	7.11	5.63	3.70	3.15	0.53	4.72	4.72	6.85	6.25
Perkantoran Jual		3.44	7.85	15.64	17.08	20.26	15.35	7.50	13.05	6.48	6.48	9.78	3.10
Ritel		3.42	0.99	1.95	3.47	2.52	2.62	2.44	0.54	1.32	2.73	2.66	2.80
Ritel Sewa		4.10	1.48	2.51	4.16	2.94	3.11	2.79	0.49	1.42	3.11	3.21	3.38
Ritel Jual		0.55	-1.26	-0.65	0.27	0.27	0.01	0.01	0.01	0.32	0.32	-0.42	-0.42
Apartemen		24.79	18.47	16.48	14.01	10.93	9.97	7.03	5.89	9.02	9.23	10.37	9.81
Apartemen Sewa		3.20	3.20	3.20	0.00	-0.02	0.31	0.31	0.31	4.29	3.94	5.70	5.70
Apartemen Jual		24.94	18.55	16.54	14.05	10.91	9.95	7.00	5.86	8.99	9.21	10.36	9.80
Hotel		5.97	7.93	7.84	8.69	1.79	0.40	-0.84	-1.26	3.47	3.75	4.23	3.53
Lahan Industri		0.47	0.19	0.19	0.00	0.00	0.00	0.00	0.29	1.56	1.56	1.56	10.38
Convention Hall		-0.72	2.37	2.79	4.12	1.74	-0.12	-0.18	0.45	-0.46	5.56	5.61	6.03
Warehouse Complex		1.00	1.00	1.00	0.19	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.21	0.21	0.22
1 JABODEBEK		2.81	2.57	2.66	2.46	2.26	2.01	1.41	1.29	1.31	1.22	1.55	1.28
Perkantoran		2.57	5.33	6.77	8.30	9.53	6.66	4.73	2.48	3.52	3.52	6.32	5.88
Perkantoran Sewa		3.46	5.54	4.87	6.76	5.50	3.42	3.42	0.62	5.11	5.11	7.39	6.73
Perkantoran Jual		0.00	4.74	11.83	12.64	20.48	15.03	7.74	6.96	0.00	0.00	4.00	4.00
Ritel		0.58	1.30	2.73	3.08	2.99	2.61	2.22	1.49	1.82	1.47	1.64	1.59
Ritel Sewa		0.74	1.55	3.34	3.78	3.66	3.27	2.76	1.84	2.24	1.81	2.00	1.93
Ritel Jual		0.00	0.37	0.37	0.37	0.37	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen		26.39	19.38	17.08	13.89	11.16	10.61	6.81	4.90	4.18	3.71	4.42	3.89
Apartemen Sewa		3.70	3.70	3.70	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen Jual		26.50	19.43	17.10	13.90	11.15	10.60	6.80	4.89	4.17	3.70	4.41	3.88
Hotel		8.14	11.91	10.07	13.40	8.86	6.06	5.22	3.26	2.59	3.07	2.59	2.43
Lahan Industri		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.54	0.54	0.54	0.54	0.26
Convention Hall		-0.72	2.37	2.79	4.12	1.74	-0.12	-0.12	0.53	-0.43	-0.43	-0.43	0.17
Warehouse Complex		1.00	1.00	1.00	0.19	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.01	0.01	0.02
2 BANTEN		2.87	2.25	2.12	1.64	1.73	1.51	1.51	1.61	6.89	7.39	7.69	28.53
Ritel		21.62	-0.85	-0.85	8.99	8.99	8.99	8.99	0.00	0.00	6.56	6.56	6.56
Ritel Sewa		27.16	0.00	0.00	9.47	9.47	9.47	9.47	0.00	0.00	6.75	6.75	6.75
Ritel Jual		-10.12	-10.12	-10.12	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen		25.38	19.79	18.04	15.42	13.69	11.10	11.10	13.20	22.89	24.63	26.41	24.26
Apartemen Jual		25.38	19.79	18.04	15.42	13.69	11.10	11.10	13.20	22.89	24.63	26.41	24.26
Hotel		2.21	2.21	-1.01	0.75	0.75	0.75	1.78	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Lahan Industri		0.68	0.68	0.68	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	4.30	4.30	4.30	30.02
3 BANDUNG		3.02	0.80	0.47	2.99	2.62	6.46	6.20	3.31	3.31	-0.43	-0.23	1.35
Perkantoran		11.03	11.03	11.03	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Sewa		11.03	11.03	11.03	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel		0.36	0.36	0.00	0.00	0.00	4.21	4.21	1.98	1.98	-2.15	-3.51	-1.39
Ritel Sewa		0.41	0.41	0.00	0.00	0.00	4.83	4.83	2.27	2.27	-2.44	-2.32	0.12
Ritel Jual		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-13.87	-13.87
Apartemen		4.94	0.29	-0.62	4.48	4.48	9.49	9.49	4.80	4.80	0.00	0.00	1.67
Apartemen Sewa		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen Jual		5.00	0.29	-0.63	4.52	4.52	9.57	9.57	4.83	4.83	0.00	0.00	1.68
Hotel		2.15	2.15	3.55	4.44	2.24	2.24	0.85	1.34	1.34	1.25	4.43	4.49
4 MAKASSAR		0.64	0.64	0.99	0.47	1.06	1.06	0.71	0.75	0.48	3.35	3.46	3.29
Perkantoran		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Sewa		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	46.86	46.86	46.86
Ritel Sewa		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	46.86	46.86	46.86
Apartemen		0.00	0.00	0.00	0.00	25.70	25.70	25.70	25.70	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen Jual		0.00	0.00	0.00	0.00	25.70	25.70	25.70	25.70	0.00	0.00	0.00	0.00
Hotel		18.48	18.48	26.90	9.39	9.39	9.39	2.13	2.81	7.92	11.43	13.20	10.10
Lahan Industri		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
5 MEDAN		1.80	0.14	0.41	0.41	0.37	0.22	0.06	0.06	0.01	0.00	0.02	0.02
Perkantoran		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Sewa		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel		-4.08	-4.08	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel Sewa		-0.04	-0.04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel Jual		-50.48	-50.48	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen		6.34	16.23	25.10	25.10	19.89	9.69	1.91	1.91	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen Jual		6.34	16.23	25.10	25.10	19.89	9.69	1.91	1.91	0.00	0.00	0.00	0.00
Hotel		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.39	1.39	1.39	1.39	0.00	2.19	2.19
Lahan Industri		1.94	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

Tabel 12

Pertumbuhan Tahunan Indeks Supply Properti Komersial Wilayah Semarang, Surabaya, Balikpapan, Denpasar, dan Palembang (% , yoy)

KETERANGAN		2016				2017				2018			
		I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
6 SEMARANG		1.99	0.22	0.12	0.76	0.83	0.73	0.76	0.12	-0.13	0.02	-0.01	0.50
Perkantoran		4.15	4.15	0.00	0.00	6.52	6.52	6.52	6.52	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Sewa		0.00	0.00	0.00	0.00	8.71	8.71	8.71	8.71	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Jual		20.54	20.54	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel		8.57	8.57	8.57	8.57	-7.89	-7.89	-7.89	-7.89	-0.90	-0.90	-0.90	-0.90
Ritel Sewa		9.02	9.02	9.02	9.02	-8.27	-8.27	-8.27	-8.27	-0.95	-0.95	-0.95	-0.95
Ritel Jual		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen		18.88	6.90	-3.08	42.86	49.25	54.40	54.40	4.76	-5.64	0.00	0.00	15.84
Apartemen Jual		18.88	6.90	-3.08	42.86	49.25	54.40	54.40	4.76	-5.64	0.00	0.00	15.84
Hotel		2.87	7.10	7.10	7.10	12.02	8.19	12.83	12.83	7.88	4.29	0.00	0.00
Lahan Industri		1.73	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
7 SURABAYA		6.16	4.62	6.39	6.40	3.55	3.55	2.75	6.74	6.63	6.50	6.25	2.62
Perkantoran		29.49	28.88	45.21	50.12	16.48	16.48	3.39	30.24	30.24	30.24	30.24	0.00
Perkantoran Sewa		8.15	7.58	21.13	22.65	14.02	14.02	1.26	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Jual		112.03	112.03	139.06	152.70	19.18	19.18	5.71	49.43	49.43	49.43	49.43	0.00
Ritel		7.19	2.68	2.68	1.08	0.00	0.00	2.37	2.37	2.37	2.37	0.35	0.35
Ritel Sewa		3.58	3.58	3.58	1.42	0.00	0.00	3.08	3.08	3.08	3.08	0.45	0.45
Ritel Jual		23.76	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen		12.33	9.16	9.52	9.52	6.82	6.82	7.28	9.95	8.39	7.94	7.84	7.70
Apartemen Sewa		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	23.41	23.41
Apartemen Jual		12.56	9.32	9.66	9.66	6.91	6.91	7.36	10.06	8.47	8.02	7.66	7.54
Hotel		3.69	3.69	7.17	5.44	3.36	3.36	0.00	0.00	6.75	6.75	7.84	7.84
Lahan Industri		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
8 BALIKPAPAN				45.05	28.59	20.81	18.96	9.97	0.56	-2.18	-2.20	-2.87	-5.27
Perkantoran				81.91	4.29	0.00	0.00	0.00	0.00	14.60	14.60	14.60	14.60
Perkantoran Sewa				88.72	4.40	0.00	0.00	0.00	0.00	14.89	14.89	14.89	14.89
Perkantoran Jual				0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel				98.50	11.62	11.62	12.21	0.00	0.00	1.69	1.69	1.69	1.69
Ritel Sewa				81.22	19.09	19.09	20.21	0.00	0.00	-3.33	-3.33	-3.33	-3.33
Ritel Jual				327.33	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	11.32	11.32	11.32	11.32
Apartemen				38.67	100.44	88.77	64.45	36.13	0.30	-10.05	-10.05	-10.05	-15.54
Apartemen Jual				38.67	100.44	88.77	64.45	36.13	0.30	-10.05	-10.05	-10.05	-15.54
Hotel				13.24	15.66	2.25	1.59	5.04	2.26	-1.94	-2.04	-5.26	-5.80
9 DENPASAR				-9.03	-6.20	8.61	6.14	8.85	10.67	10.47	7.09	4.66	
Perkantoran				0.00	0.00	3.53	3.53	3.53	3.53	0.00	0.00	0.00	0.00
Perkantoran Sewa				0.00	0.00	3.53	3.53	3.53	3.53	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel				11.92	0.00	0.08	4.95	4.95	4.95	4.87	0.00	0.00	0.00
Ritel Sewa				11.92	0.00	0.08	4.95	4.95	4.95	4.87	0.00	0.00	0.00
Apartemen				4.39	55.54	13.66	0.60	0.60	7.98	7.34	7.34	7.34	7.34
Apartemen Sewa				0.00	0.00	54.05	54.05	54.05	281.08	147.37	147.37	147.37	147.37
Apartemen Jual				4.42	56.54	13.10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Hotel				-19.94	-17.91	12.07	10.05	15.08	15.12	15.13	10.88	5.80	
10 PALEMBANG*							1.73	1.95	-1.17	28.21	29.31	29.10	
Perkantoran							0.00	0.00	-15.69	-15.69	-15.69	-15.69	
Perkantoran Sewa							0.00	0.00	-15.69	-15.69	-15.69	-15.69	
Ritel							0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
Ritel Sewa							0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
Apartemen							0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
Apartemen Jual							0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
Hotel							6.43	7.22	-2.83	-2.83	2.58	2.17	
Convention Hall							0.00	0.00	0.00	72.09	72.09	71.91	
Warehouse Complex							0.00	0.00	0.00	511.73	511.73	511.73	

Keterangan: *) revisi data

Tabel 13

Perkembangan Indeks Demand Properti Komersial (Total), Wilayah Jabodebek, Banten, Bandung, Makassar, dan Medan

KETERANGAN	2016				2017				2018			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Indeks Demand Properti Komersial	126.63	126.99	127.57	128.08	128.59	128.88	129.16	129.58	131.05	131.43	131.98	133.72
Sewa	70.73	69.13	71.38	72.23	72.20	73.57	75.53	74.00	74.01	75.12	76.60	77.02
Jual	127.41	127.86	128.34	128.78	129.47	129.70	129.93	130.48	131.97	132.32	132.76	134.55
Perkantoran	111.60	113.87	116.45	117.49	119.84	119.91	119.99	121.43	121.58	122.08	124.54	124.73
Perkantoran Sewa	104.34	105.44	105.86	106.95	106.93	107.02	107.11	107.19	107.81	108.14	109.38	109.35
Perkantoran Jual	145.21	151.88	161.36	163.12	172.53	172.53	172.61	178.50	179.03	180.17	186.73	187.82
Ritel	120.00	120.23	120.62	122.45	121.65	122.59	122.76	121.93	121.90	124.15	124.57	124.86
Ritel Sewa	121.80	122.06	122.52	124.85	123.84	124.89	125.04	123.97	123.95	126.75	127.45	127.81
Ritel Jual	113.95	114.12	114.15	114.20	113.98	114.55	114.57	114.59	114.60	114.59	113.72	113.87
Apartemen	200.97	205.35	211.58	217.04	223.15	226.13	228.73	233.88	242.71	245.60	248.20	252.50
Apartemen Sewa	110.09	110.92	111.85	110.71	111.06	111.42	111.89	107.43	114.41	116.65	114.09	112.29
Apartemen Jual	203.19	207.64	213.93	219.46	225.58	228.60	231.23	236.54	245.33	248.23	250.95	255.33
Hotel	124.09	113.33	128.27	131.26	120.04	125.00	131.90	125.39	132.50	128.56	139.19	140.36
Lahan Industri	126.93	126.94	126.96	127.01	127.11	127.18	127.24	127.42	128.49	128.81	128.90	130.98
Convention Hall	77.16	58.33	64.12	58.68	37.37	39.93	45.31	44.31	36.06	41.01	43.57	48.02
Warehouse Complex	106.32	107.51	107.51	107.54	107.54	107.55	107.56	107.59	107.66	107.10	107.75	107.79
1 JABODEBEK	129.29	129.88	130.62	131.13	131.61	131.85	132.18	132.56	133.12	133.06	133.66	134.11
Perkantoran	111.98	114.33	116.87	117.90	120.57	120.66	120.81	120.81	120.92	121.21	123.94	123.91
Perkantoran Sewa	104.60	105.88	106.11	107.29	107.34	107.45	107.62	107.68	108.30	108.65	110.06	109.99
Perkantoran Jual	144.95	151.11	160.77	162.31	172.36	172.36	172.45	172.55	172.84	172.93	180.05	180.19
Ritel	119.75	120.19	121.24	121.89	121.80	122.13	122.97	122.22	122.09	122.18	123.16	123.65
Ritel Sewa	121.00	121.53	122.93	123.78	123.65	124.06	125.15	124.14	123.95	124.06	125.35	126.00
Ritel Jual	116.31	116.49	116.52	116.56	116.57	116.66	116.68	116.68	116.68	116.74	116.74	116.74
Apartemen	214.01	219.30	227.98	233.96	240.48	242.56	247.19	251.87	258.60	260.64	263.41	267.07
Apartemen Sewa	111.22	112.36	113.06	111.96	113.44	111.90	113.17	108.77	108.60	108.71	108.05	105.79
Apartemen Jual	217.42	222.81	231.61	237.70	244.26	246.44	251.16	256.05	262.89	264.99	267.82	271.61
Hotel	125.87	121.49	130.01	130.11	118.28	127.69	132.75	125.27	132.70	127.18	140.63	142.47
Lahan Industri	132.82	132.82	132.82	132.87	132.87	132.94	132.98	133.19	133.29	133.29	133.34	133.60
Convention Hall	77.16	58.33	64.12	58.68	37.37	39.93	45.04	43.78	35.08	35.63	38.30	43.05
Warehouse Complex	106.32	107.51	107.51	107.54	107.54	107.55	107.56	107.59	107.67	107.02	107.67	107.69
2 BANTEN	135.30	135.49	135.55	136.10	136.91	137.19	137.38	137.96	142.06	143.57	143.88	146.75
Ritel	154.40	152.86	151.91	163.42	163.82	164.44	164.55	165.15	165.23	174.28	174.35	174.58
Ritel Sewa	168.43	166.47	165.26	178.47	178.97	179.72	179.85	180.59	180.68	190.90	190.99	191.26
Ritel Jual	103.70	103.70	103.70	103.92	103.92	104.02	104.02	104.10	104.14	104.14	104.14	104.14
Apartemen	248.82	252.52	254.97	263.86	282.45	289.33	292.12	300.67	313.77	320.01	326.11	337.01
Apartemen Jual	248.82	252.52	254.97	263.86	282.45	289.33	292.12	300.67	313.77	320.01	326.11	337.01
Hotel	174.94	159.11	165.13	175.47	158.65	174.35	179.95	173.61	174.57	171.18	172.16	161.07
Lahan Industri	131.80	131.84	131.84	131.86	131.86	131.86	131.96	132.10	135.28	136.34	136.34	140.38
3 BANDUNG	144.35	141.17	146.53	152.31	153.24	156.58	157.16	158.09	156.15	152.99	155.97	157.90
Perkantoran	88.50	84.74	83.70	83.87	83.59	83.44	83.61	84.00	84.83	85.08	81.38	81.97
Perkantoran Sewa	88.50	84.74	83.70	83.87	83.59	83.44	83.61	84.00	84.83	85.08	81.38	81.97
Ritel	121.14	122.02	120.84	122.19	122.19	127.12	126.80	123.07	122.84	123.32	120.47	120.49
Ritel Sewa	120.95	121.92	120.47	122.08	122.08	127.68	127.30	122.85	122.58	123.15	122.54	122.55
Ritel Jual	122.06	122.49	122.70	122.70	122.70	124.20	124.20	124.20	124.20	124.20	108.21	108.21
Apartemen	173.88	174.57	175.42	179.70	180.11	182.06	182.68	186.13	188.77	189.43	189.67	190.89
Apartemen Sewa	107.87	106.34	108.63	106.25	96.15	104.12	105.12	91.37	95.40	100.55	99.43	96.93
Apartemen Jual	175.49	176.23	177.04	181.41	182.06	183.79	184.40	188.23	190.85	191.40	191.67	192.94
Hotel	142.90	119.58	154.70	173.73	178.62	182.24	185.14	189.31	170.07	146.66	170.99	177.94
4 MAKASSAR	114.44	113.86	114.59	114.55	115.51	116.25	116.32	115.97	116.52	118.48	118.77	118.90
Perkantoran	107.67	106.43	106.43	104.29	104.29	103.19	102.54	101.86	102.64	103.02	101.81	99.51
Perkantoran Sewa	107.67	106.43	106.43	104.29	104.29	103.19	102.54	101.86	102.64	103.02	101.81	99.51
Ritel	113.80	113.80	112.99	112.99	112.99	112.43	111.76	110.32	109.59	151.00	151.90	153.42
Ritel Sewa	113.80	113.80	112.99	112.99	112.99	112.43	111.76	110.32	109.59	151.00	151.90	153.42
Apartemen	141.80	143.47	144.72	146.66	188.47	190.52	191.10	191.10	191.71	192.13	192.13	193.91
Apartemen Jual	141.80	143.47	144.72	146.66	188.47	190.52	191.10	191.10	191.71	192.13	192.13	193.91
Hotel	120.95	101.47	124.93	116.40	111.01	119.84	122.57	113.96	121.51	114.50	121.61	117.06
Lahan Industri	113.76	113.76	113.76	114.01	114.01	114.51	114.51	114.51	114.82	114.82	114.82	115.05
5 MEDAN	100.84	100.79	100.93	100.99	100.93	101.01	101.05	101.05	101.29	101.28	101.43	101.51
Perkantoran	99.44	99.03	98.93	98.65	95.77	95.20	95.66	96.16	95.09	95.45	94.44	95.32
Perkantoran Sewa	99.44	99.03	98.93	98.65	95.77	95.20	95.66	96.16	95.09	95.45	94.44	95.32
Ritel	99.65	100.02	99.83	98.35	98.35	99.20	99.27	99.06	98.74	98.59	97.69	96.49
Ritel Sewa	101.11	101.49	101.30	99.75	99.75	100.64	100.71	100.50	100.16	100.00	99.07	97.81
Ritel Jual	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24	66.24
Apartemen	109.54	113.85	116.97	118.89	120.49	122.48	122.93	126.15	129.99	132.41	135.59	137.75
Apartemen Jual	109.54	113.85	116.97	118.89	120.49	122.48	122.93	126.15	129.99	132.41	135.59	137.75
Hotel	97.67	84.69	92.70	98.40	92.94	96.58	98.51	93.76	103.62	98.80	110.41	107.49
Lahan Industri	100.80	100.80	100.80	100.80	100.80	100.80	100.80	100.80	100.89	100.89	100.89	100.99

Tabel 14

Perkembangan Indeks *Demand* Properti Komersial Wilayah Semarang, Surabaya, Balikpapan, Denpasar, dan Palembang

KETERANGAN	2016				2017				2018			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
6 SEMARANG	101.84	101.75	102.02	102.41	103.73	103.97	104.16	104.37	104.44	104.41	105.18	106.08
Perkantoran	101.76	101.66	101.77	101.43	101.99	101.80	103.35	102.91	103.72	104.23	104.83	105.23
Perkantoran Sewa	100.42	100.00	100.14	99.49	100.36	100.12	102.10	101.54	102.49	103.14	103.64	104.02
Perkantoran Jual	106.12	107.10	107.10	107.77	107.77	107.77	107.77	107.77	108.08	108.08	109.06	109.55
Ritel	103.88	104.18	103.71	104.70	98.93	98.91	98.91	98.50	96.79	96.39	96.56	93.89
Ritel Sewa	104.08	104.40	103.91	104.95	98.87	98.85	98.85	98.41	96.61	96.18	96.36	93.54
Ritel Jual	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Apartemen	107.72	103.92	104.22	122.39	141.29	139.57	140.62	143.90	146.81	147.92	149.31	161.14
Apartemen Jual	107.72	103.92	104.22	122.39	141.29	139.57	140.62	143.90	146.81	147.92	149.31	161.14
Hotel	92.54	82.46	97.58	106.45	103.44	112.67	119.53	125.47	115.99	108.65	112.52	121.52
Lahan Industri	101.80	101.80	102.00	102.09	103.23	103.48	103.61	103.76	103.86	103.86	104.61	105.24
7 SURABAYA	103.62	103.65	105.95	105.82	105.93	106.39	107.71	110.69	112.06	112.84	113.78	114.45
Perkantoran	116.09	119.73	124.69	126.75	127.27	126.93	126.48	153.43	154.62	158.41	159.07	163.03
Perkantoran Sewa	105.50	105.54	110.19	110.87	111.25	110.82	110.25	110.58	110.85	110.42	109.94	110.13
Perkantoran Jual	157.30	174.98	181.06	185.91	186.96	186.96	186.96	260.27	263.76	278.09	281.60	294.94
Ritel	103.57	103.71	103.35	103.01	102.71	103.43	104.96	104.53	105.19	105.56	105.52	105.76
Ritel Sewa	102.63	102.79	102.33	101.88	101.49	101.46	103.50	102.92	103.69	104.12	104.08	104.40
Ritel Jual	106.72	106.79	106.79	106.79	106.79	110.01	110.01	110.12	110.38	110.50	110.50	110.50
Apartemen	108.51	109.41	114.06	114.35	115.17	115.49	118.69	122.69	125.21	126.55	128.43	129.94
Apartemen Sewa	98.84	98.22	100.49	100.08	97.80	99.46	94.24	95.21	96.06	99.18	91.41	102.83
Apartemen Jual	108.67	109.59	114.27	114.58	115.43	115.74	119.05	123.09	125.63	126.94	129.05	130.38
Hotel	98.55	87.92	106.03	98.59	96.63	102.89	107.21	100.55	113.55	115.85	121.34	117.76
Lahan Industri	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
8 BALIKPAPAN	97.31	96.20	99.18	108.98	107.01	104.09	107.02	112.25	115.00	115.53	120.79	121.96
Perkantoran	99.79	92.65	99.21	99.21	101.14	103.70	104.47	104.47	114.83	120.81	125.84	130.67
Perkantoran Sewa	102.12	94.81	101.53	101.53	103.51	106.12	106.91	106.91	117.17	123.27	128.40	133.33
Perkantoran Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel	95.93	96.04	102.44	105.45	107.28	107.28	107.28	108.38	110.97	113.21	116.13	116.13
Ritel Sewa	100.83	92.60	100.97	105.61	107.80	107.80	107.80	109.48	115.17	117.65	118.96	118.96
Ritel Jual	88.28	101.38	105.17	105.17	106.31	106.31	106.31	106.31	104.16	106.04	111.53	111.53
Apartemen	77.75	89.21	112.21	120.82	114.36	117.05	118.98	126.82	118.12	122.29	129.83	131.85
Apartemen Jual	77.75	89.21	112.21	120.82	114.36	117.05	118.98	126.82	118.12	122.29	129.83	131.85
Hotel	109.75	101.95	83.40	104.90	100.60	85.27	95.34	105.35	119.37	111.53	118.93	120.17
9 DENPASAR	101.67	91.15	105.42	105.35	102.39	108.86	129.52	116.90	135.93	145.00	146.31	147.19
Perkantoran	77.64	101.18	110.59	110.59	110.59	143.90	116.11	115.28	116.94	118.39	114.66	116.94
Perkantoran Sewa	77.64	101.18	110.59	110.59	110.59	143.90	116.11	115.28	116.94	118.39	114.66	116.94
Ritel	101.47	100.78	100.46	97.28	100.46	109.82	114.69	114.26	114.63	114.94	115.00	115.39
Ritel Sewa	101.47	100.78	100.46	97.28	100.46	109.82	114.69	114.26	114.63	114.94	115.00	115.39
Apartemen	67.92	109.49	111.15	111.60	111.62	150.55	153.30	153.61	166.60	169.80	167.77	166.23
Apartemen Sewa	96.39	120.48	72.29	110.84	96.39	253.34	207.55	230.22	573.75	669.81	609.05	562.68
Apartemen Jual	67.51	109.37	111.51	111.61	111.76	149.11	152.54	152.54	152.54	152.54	152.54	152.54
Hotel	109.07	77.86	105.80	107.27	99.67	91.20	128.67	105.13	135.84	151.43	154.61	156.31
10 PALEMBANG*			70.95	72.51	70.80	69.17	69.98	70.06	69.54	84.28	87.12	90.19
Perkantoran			65.00	65.00	66.50	66.50	66.50	74.00	45.05	47.72	57.49	57.49
Perkantoran Sewa			65.00	65.00	66.50	66.50	66.50	74.00	45.05	47.72	57.49	57.49
Ritel			88.21	88.96	85.50	85.72	85.72	81.25	81.25	82.60	85.80	85.80
Ritel Sewa			88.21	88.96	85.50	85.72	85.72	81.25	81.25	82.60	85.80	85.80
Apartemen			32.51	32.51	34.25	34.61	35.25	35.25	35.25	35.25	35.25	35.25
Apartemen Jual			32.51	32.51	34.25	34.61	35.25	35.25	35.25	35.25	35.25	35.25
Hotel			58.62	62.66	63.28	56.71	59.00	65.77	66.30	65.25	70.00	72.67
Convention Hall			47.72	52.87	45.81	44.76	50.22	54.36	54.36	99.18	100.68	102.48
Warehouse Complex			64.00	64.00	64.00	64.00	61.50	100.00	100.00	315.33	315.33	359.83

Keterangan: *) revisi data

Tabel 15

Pertumbuhan Triwulanan Indeks Demand Properti Komersial (Total), Wilayah Jabodebek, Banten, Bandung, Makassar, dan Medan (% , q_{tq})

KETERANGAN	2016				2017				2018			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Indeks Demand (Sb. Kanan)	0.38	0.28	0.46	0.40	0.40	0.23	0.22	0.32	1.13	0.29	0.42	1.32
Sewa	-1.60	-2.27	3.25	1.20	-0.04	1.88	2.68	-2.04	0.02	1.50	1.97	0.54
Jual	0.51	0.35	0.37	0.34	0.53	0.18	0.17	0.42	1.15	0.26	0.33	1.35
Perkantoran	-1.27	2.03	2.27	0.89	2.00	0.06	0.06	1.21	0.12	0.41	2.02	0.15
Perkantoran Sewa	-2.03	1.06	0.39	1.03	-0.01	0.08	0.08	0.08	0.57	0.31	1.14	-0.02
Perkantoran Jual	1.04	4.59	6.24	1.09	5.76	0.00	0.05	3.42	0.30	0.64	3.64	0.58
Ritel	0.26	0.20	0.32	1.52	-0.66	0.78	0.14	-0.68	-0.02	1.84	0.34	0.23
Ritel Sewa	0.29	0.21	0.38	1.90	-0.81	0.85	0.12	-0.85	-0.01	2.26	0.55	0.28
Ritel Jual	0.14	0.15	0.03	0.04	-0.19	0.50	0.01	0.02	0.01	-0.01	-0.76	0.14
Apartemen	4.61	2.18	3.04	2.58	2.82	1.33	1.15	2.25	3.77	1.19	1.06	1.73
Apartemen Sewa	-2.86	0.75	0.83	-1.02	0.32	0.32	0.42	-3.99	6.50	1.95	-2.19	-1.58
Apartemen Jual	4.66	2.19	3.03	2.59	2.79	1.34	1.15	2.30	3.72	1.18	1.09	1.75
Hotel	-7.12	-8.67	13.18	2.33	-8.55	4.13	5.53	-4.94	5.67	-2.97	8.27	0.84
Lahan Industri	0.04	0.01	0.01	0.03	0.08	0.06	0.04	0.14	0.84	0.24	0.07	1.62
Convention Hall	-3.04	-24.41	9.93	-8.48	-36.33	6.87	13.46	-2.20	-18.62	13.71	6.26	10.21
Warehouse Complex	0.37	1.12	0.00	0.03	0.00	0.00	0.01	0.03	0.07	-0.52	0.61	0.03
1 JABODEBEK	0.43	0.45	0.57	0.39	0.37	0.18	0.25	0.29	0.42	-0.04	0.45	0.33
Perkantoran	-1.89	2.10	2.22	0.88	2.27	0.07	0.12	0.01	0.09	0.24	2.25	-0.02
Perkantoran Sewa	-2.39	1.22	0.21	1.12	0.05	0.11	0.15	0.06	0.58	0.32	1.30	-0.06
Perkantoran Jual	0.02	4.25	6.39	0.96	6.19	0.00	0.05	0.06	0.17	0.05	4.12	0.08
Ritel	0.17	0.37	0.87	0.54	-0.07	0.27	0.68	-0.61	-0.11	0.07	0.80	0.40
Ritel Sewa	0.19	0.44	1.15	0.69	-0.10	0.33	0.88	-0.81	-0.15	0.08	1.04	0.52
Ritel Jual	0.10	0.15	0.02	0.04	0.01	0.08	0.02	0.01	0.00	0.05	0.00	0.00
Apartemen	4.77	2.47	3.96	2.63	2.78	0.87	1.91	1.90	2.67	0.79	1.06	1.39
Apartemen Sewa	-3.03	1.02	0.62	-0.97	1.32	-1.35	1.14	-3.89	-0.16	0.10	-0.61	-2.09
Apartemen Jual	4.83	2.48	3.95	2.63	2.76	0.89	1.91	1.95	2.67	0.80	1.07	1.42
Hotel	-1.83	-3.47	7.01	0.08	-9.10	7.96	3.96	-5.63	5.93	-4.16	10.57	1.31
Lahan Industri	0.00	0.00	0.00	0.04	0.00	0.05	0.02	0.16	0.08	0.00	0.04	0.20
Convention Hall	-3.04	-24.41	9.93	-8.48	-36.33	6.87	12.80	-2.81	-19.87	1.58	7.48	12.41
Warehouse Complex	0.37	1.12	0.00	0.03	0.00	0.00	0.01	0.03	0.07	-0.60	0.61	0.01
2 BANTEN	0.45	0.14	0.05	0.40	0.60	0.21	0.14	0.42	2.97	1.06	0.22	1.99
Ritel	0.51	-1.00	-0.62	7.58	0.24	0.38	0.06	0.37	0.05	5.48	0.04	0.13
Ritel Sewa	0.54	-1.17	-0.72	7.99	0.28	0.42	0.07	0.41	0.05	5.66	0.05	0.15
Ritel Jual	0.33	0.00	0.00	0.21	0.00	0.10	0.00	0.07	0.04	0.00	0.00	0.00
Apartemen	4.42	1.49	0.97	3.49	7.04	2.43	0.96	2.93	4.35	1.99	1.91	3.34
Apartemen Jual	4.42	1.49	0.97	3.49	7.04	2.43	0.96	2.93	4.35	1.99	1.91	3.34
Hotel	-2.17	-9.05	3.78	6.26	-9.58	9.89	3.21	-3.53	0.55	-1.94	0.57	-6.44
Lahan Industri	0.06	0.03	0.00	0.01	0.00	0.00	0.07	0.10	2.41	0.78	0.00	2.96
3 BANDUNG	-2.32	-2.20	3.80	3.95	0.61	2.18	0.37	0.59	-1.23	-2.02	1.95	1.23
Perkantoran	-2.83	-4.25	-1.23	0.21	-0.34	-0.17	0.20	0.47	0.99	0.29	-4.35	0.73
Perkantoran Sewa	-2.83	-4.25	-1.23	0.21	-0.34	-0.17	0.20	0.47	0.99	0.29	-4.35	0.73
Ritel	1.56	0.73	-0.96	1.11	0.00	4.04	-0.25	-2.94	-0.19	0.39	-2.31	0.01
Ritel Sewa	1.84	0.80	-1.19	1.34	0.00	4.58	-0.30	-3.49	-0.22	0.47	-0.50	0.01
Ritel Jual	0.17	0.35	0.17	0.00	0.00	1.22	0.00	0.00	0.00	0.00	-12.87	0.00
Apartemen	0.28	0.39	0.49	2.44	0.23	1.08	0.34	1.89	1.42	0.35	0.12	0.65
Apartemen Sewa	-0.23	-1.42	2.16	-2.20	-9.51	8.29	0.96	-13.08	4.41	5.40	-1.11	-2.51
Apartemen Jual	0.29	0.42	0.46	2.46	0.36	0.95	0.33	2.08	1.39	0.29	0.14	0.66
Hotel	-16.26	-16.32	29.37	12.30	2.82	2.02	1.59	2.25	-10.16	-13.77	16.59	4.06
4 MAKASSAR	-0.06	-0.50	0.64	-0.04	0.84	0.65	0.06	-0.30	0.47	1.68	0.25	0.11
Perkantoran	0.00	-1.15	0.00	-2.01	0.00	-1.06	-0.63	-0.66	0.76	0.38	-1.17	-2.26
Perkantoran Sewa	0.00	-1.15	0.00	-2.01	0.00	-1.06	-0.63	-0.66	0.76	0.38	-1.17	-2.26
Ritel	0.12	0.00	-0.71	0.00	0.00	-0.49	-0.60	-1.28	-0.67	37.79	0.60	1.00
Ritel Sewa	0.12	0.00	-0.71	0.00	0.00	-0.49	-0.60	-1.28	-0.67	37.79	0.60	1.00
Apartemen	2.00	1.18	0.87	1.34	28.51	1.09	0.30	0.00	0.32	0.22	0.00	0.93
Apartemen Jual	2.00	1.18	0.87	1.34	28.51	1.09	0.30	0.00	0.32	0.22	0.00	0.93
Hotel	-3.31	-16.11	23.12	-6.83	-4.62	7.95	2.28	-7.02	6.62	-5.77	6.21	-3.74
Lahan Industri	0.00	0.00	0.00	0.22	0.00	0.44	0.00	0.00	0.28	0.00	0.00	0.19
5 MEDAN	-0.06	-0.06	0.14	0.05	-0.06	0.08	0.04	0.00	0.24	-0.01	0.15	0.08
Perkantoran	0.76	-0.42	-0.10	-0.28	-2.92	-0.59	0.48	0.52	-1.11	0.38	-1.06	0.94
Perkantoran Sewa	0.76	-0.42	-0.10	-0.28	-2.92	-0.59	0.48	0.52	-1.11	0.38	-1.06	0.94
Ritel	-1.36	0.37	-0.18	-1.49	0.00	0.86	0.07	-0.21	-0.33	-0.15	-0.91	-1.23
Ritel Sewa	-1.40	0.38	-0.19	-1.53	0.00	0.89	0.08	-0.22	-0.34	-0.15	-0.93	-1.27
Ritel Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen	4.87	3.94	2.74	1.64	1.35	1.65	0.37	2.62	3.04	1.86	2.40	1.59
Apartemen Jual	4.87	3.94	2.74	1.64	1.35	1.65	0.37	2.62	3.04	1.86	2.40	1.59
Hotel	-9.29	-13.29	9.46	6.15	-5.55	3.91	2.00	-4.83	10.52	-4.65	11.75	-2.64
Lahan Industri	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.10	0.00	0.00	0.10

Tabel 16

Pertumbuhan Triwulanan Indeks *Demand* Properti Komersial Wilayah Semarang, Surabaya, Balikpapan, Denpasar, dan Palembang (% , q_{tq})

KETERANGAN	2016				2017				2018			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
6 SEMARANG	0.18	-0.09	0.26	0.38	1.29	0.23	0.18	0.20	0.07	-0.03	0.74	0.86
Perkantoran	0.60	-0.10	0.11	-0.33	0.55	-0.19	1.52	-0.43	0.79	0.49	0.58	0.38
Perkantoran Sewa	0.50	-0.43	0.14	-0.65	0.88	-0.24	1.98	-0.55	0.94	0.63	0.48	0.37
Perkantoran Jual	0.93	0.92	0.00	0.62	0.00	0.00	0.00	0.00	0.29	0.00	0.91	0.45
Ritel	2.59	0.29	-0.45	0.95	-5.52	-0.01	0.00	-0.42	-1.73	-0.41	0.18	-2.76
Ritel Sewa	2.72	0.31	-0.47	1.00	-5.80	-0.02	0.00	-0.44	-1.84	-0.44	0.19	-2.93
Ritel Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen	1.20	-3.53	0.28	17.44	15.45	-1.22	0.75	2.34	2.03	0.75	0.94	7.92
Apartemen Jual	1.20	-3.53	0.28	17.44	15.45	-1.22	0.75	2.34	2.03	0.75	0.94	7.92
Hotel	-20.21	-10.89	18.33	9.09	-2.82	8.92	6.08	4.97	-7.56	-6.33	3.56	8.00
Lahan Industri	0.25	0.00	0.20	0.08	1.12	0.25	0.12	0.14	0.10	0.00	0.72	0.59
7 SURABAYA	1.37	0.02	2.22	-0.13	0.11	0.43	1.24	2.76	1.24	0.70	0.83	0.59
Perkantoran	12.97	3.14	4.14	1.65	0.41	-0.27	-0.35	21.31	0.77	2.46	0.42	2.49
Perkantoran Sewa	3.92	0.04	4.41	0.61	0.35	-0.39	-0.51	0.30	0.24	-0.38	-0.44	0.17
Perkantoran Jual	40.10	11.24	3.47	2.68	0.57	0.00	0.00	39.21	1.34	5.43	1.26	4.74
Ritel	-0.12	0.13	-0.34	-0.33	-0.29	0.70	1.48	-0.41	0.63	0.34	-0.03	0.23
Ritel Sewa	-0.21	0.15	-0.45	-0.43	-0.39	-0.03	2.00	-0.56	0.75	0.42	-0.04	0.30
Ritel Jual	0.20	0.07	0.00	0.00	0.00	3.01	0.00	0.10	0.24	0.11	0.00	0.00
Apartemen	4.56	0.83	4.25	0.26	0.71	0.28	2.77	3.37	2.05	1.07	1.49	1.17
Apartemen Sewa	-3.25	-0.63	2.32	-0.41	-2.28	1.69	-5.25	1.03	0.89	3.25	-7.83	12.48
Apartemen Jual	4.68	0.85	4.27	0.27	0.75	0.27	2.86	3.39	2.06	1.05	1.66	1.03
Hotel	-11.53	-10.79	20.60	-7.02	-1.98	6.47	4.20	-6.21	12.92	2.03	4.74	-2.95
Lahan Industri	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
8 BALIKPAPAN	-0.26	-1.14	3.10	9.87	-1.81	-2.73	2.82	4.88	2.45	0.46	4.55	0.97
Perkantoran	-4.71	-7.16	7.08	0.00	1.95	2.53	0.74	0.00	9.92	5.21	4.16	3.84
Perkantoran Sewa	-4.81	-7.16	7.08	0.00	1.95	2.53	0.74	0.00	9.59	5.21	4.16	3.84
Perkantoran Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel	-0.89	0.11	6.66	2.95	1.73	0.00	0.00	1.02	2.39	2.03	2.57	0.00
Ritel Sewa	-3.11	-8.16	9.04	4.59	2.07	0.00	0.00	1.57	5.19	2.15	1.12	0.00
Ritel Jual	3.33	14.84	3.75	0.00	1.08	0.00	0.00	0.00	-2.02	1.80	5.18	0.00
Apartemen	-3.27	14.74	25.78	7.68	-5.35	2.35	1.64	6.59	-6.86	3.53	6.17	1.55
Apartemen Jual	-3.27	14.74	25.78	7.68	-5.35	2.35	1.64	6.59	-6.86	3.53	6.17	1.55
Hotel	2.12	-7.10	-18.20	25.78	-4.10	-15.23	11.80	10.50	13.31	-6.57	6.63	1.05
9 DENPASAR	1.48	-10.34	15.65	-0.06	-2.81	6.32	18.98	-9.74	16.28	6.67	0.91	0.60
Perkantoran	17.84	30.31	9.30	0.00	0.00	30.12	-19.31	-0.71	1.44	1.24	-3.15	1.99
Perkantoran Sewa	17.84	30.31	9.30	0.00	0.00	30.12	-19.31	-0.71	1.44	1.24	-3.15	1.99
Ritel	9.99	-0.68	-0.32	-3.17	3.28	9.31	4.43	-0.38	0.32	0.27	0.05	0.34
Ritel Sewa	9.99	-0.68	-0.32	-3.17	3.28	9.31	4.43	-0.38	0.32	0.27	0.05	0.34
Apartemen	20.91	61.20	1.52	0.40	0.02	34.87	1.83	0.20	8.46	1.92	-1.19	-0.92
Apartemen Sewa	-38.46	25.00	-40.00	53.33	-13.04	162.84	-18.07	10.92	149.22	16.74	-9.07	-7.61
Apartemen Jual	22.26	62.00	1.95	0.09	0.14	33.42	2.30	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Hotel	-7.19	-28.62	35.88	1.39	-7.09	-8.50	41.09	-18.29	29.21	11.48	2.10	1.10
10 PALEMBANG*				2.20	-2.36	-2.29	1.17	0.12	-0.74	21.19	3.37	3.53
Perkantoran				0.00	2.31	0.00	0.00	11.28	-39.12	5.91	20.48	0.00
Perkantoran Sewa				0.00	2.31	0.00	0.00	11.28	-39.12	5.91	20.48	0.00
Ritel				0.85	-3.88	0.25	0.00	-5.21	0.00	1.66	3.87	0.00
Ritel Sewa				0.85	-3.88	0.25	0.00	-5.21	0.00	1.66	3.87	0.00
Apartemen				0.00	5.34	1.07	1.85	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen Jual				0.00	5.34	1.07	1.85	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Hotel				6.89	1.00	-10.39	4.04	11.48	0.80	-1.59	7.29	3.81
Convention Hall				10.79	-13.35	-2.30	12.21	8.24	0.00	82.45	1.52	1.79
Warehouse Complex				0.00	0.00	0.00	-3.91	62.60	0.00	215.33	0.00	14.11

Keterangan: *) revisi data

Tabel 17

Pertumbuhan Tahunan Indeks *Demand* Properti Komersial (Total), Wilayah Jabodebek, Banten, Bandung, Makassar, dan Medan (% , yoy)

KETERANGAN	2016				2017				2018			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Indeks Demand (Sb. Kanan)	3.64	2.30	1.67	1.53	1.55	1.49	1.25	1.17	1.92	1.97	2.18	3.19
Sewa	7.29	0.91	0.39	0.48	2.08	6.42	5.83	2.44	2.50	2.12	1.42	4.09
Jual	3.70	2.44	1.76	1.59	1.62	1.44	1.24	1.32	1.94	2.02	2.18	3.12
Perkantoran	-2.24	-0.40	2.92	3.93	7.38	5.31	3.03	3.36	1.45	1.81	3.80	2.72
Perkantoran Sewa	-3.57	-2.51	-0.71	0.42	2.49	1.50	1.18	0.23	0.82	1.05	2.12	2.01
Perkantoran Jual	2.56	6.43	12.57	13.51	18.81	13.59	6.97	9.43	3.77	4.43	8.18	5.22
Ritel	4.05	0.68	0.86	2.31	1.37	1.96	1.78	-0.43	0.21	1.27	1.48	2.40
Ritel Sewa	4.52	0.85	1.14	2.80	1.67	2.33	2.05	-0.70	0.09	1.49	1.93	3.10
Ritel Jual	2.29	-0.08	-0.30	0.36	0.02	0.38	0.36	0.34	0.55	0.04	-0.74	-0.62
Apartemen	23.60	17.03	15.83	12.98	11.04	10.12	8.10	7.76	8.76	8.61	8.51	7.96
Apartemen Sewa	1.89	-4.10	-0.47	-2.32	0.88	0.45	0.04	-2.96	3.02	4.69	1.96	4.53
Apartemen Jual	23.76	17.24	15.94	13.04	11.02	10.10	8.09	7.78	8.76	8.59	8.53	7.94
Hotel	18.48	9.48	1.40	-1.76	-3.27	10.29	2.84	-4.47	10.38	2.85	5.53	11.94
Lahan Industri	1.72	0.54	0.13	0.10	0.14	0.19	0.22	0.32	1.09	1.28	1.31	2.80
Convention Hall	18.14	-28.62	-18.96	-26.25	-51.57	-31.53	-29.34	-24.49	-3.49	2.69	-3.83	8.37
Warehouse Complex	5.60	5.75	2.25	1.52	1.15	0.04	0.05	0.05	0.11	-0.42	0.18	0.18
1 JABODEBEK	3.37	3.04	2.13	1.86	1.79	1.52	1.20	1.09	1.14	0.92	1.12	1.17
Perkantoran	-3.18	-1.13	2.27	3.30	7.67	5.54	3.37	2.47	0.29	0.46	2.59	2.56
Perkantoran Sewa	-4.21	-2.86	-1.12	0.12	2.62	1.49	1.42	0.36	0.89	1.11	2.27	2.14
Perkantoran Jual	0.96	4.72	11.20	12.00	18.91	14.06	7.26	6.31	0.28	0.33	4.41	4.43
Ritel	0.88	0.59	1.68	1.96	1.71	1.62	1.42	0.27	0.23	0.04	0.16	1.17
Ritel Sewa	0.46	0.42	2.11	2.49	2.19	2.08	1.81	0.29	0.25	0.00	0.16	1.50
Ritel Jual	2.09	1.02	0.35	0.31	0.22	0.14	0.14	0.11	0.10	0.07	0.05	0.05
Apartemen	25.83	18.84	17.97	14.54	12.36	10.61	8.43	7.66	7.53	7.45	6.56	6.04
Apartemen Sewa	2.39	-4.53	-0.10	-2.38	2.00	-0.41	0.10	-2.85	-4.26	-2.85	-4.52	-2.74
Apartemen Jual	26.00	19.11	18.10	14.61	12.35	10.60	8.44	7.72	7.62	7.52	6.63	6.08
Hotel	30.99	22.04	5.13	1.48	-6.03	5.10	2.11	-3.72	12.19	-0.40	5.93	13.73
Lahan Industri	0.81	0.74	0.08	0.04	0.04	0.09	0.11	0.24	0.31	0.26	0.27	0.31
Convention Hall	18.14	-28.62	-18.96	-26.25	-51.57	-31.53	-29.75	-25.40	-6.12	-10.76	-14.97	-1.65
Warehouse Complex	5.60	5.75	2.25	1.52	1.15	0.04	0.05	0.05	0.11	-0.49	0.10	0.09
2 BANTEN	3.64	1.05	0.81	1.04	1.19	1.26	1.35	1.37	3.76	4.65	4.73	6.37
Ritel	21.46	-4.49	-4.72	6.38	6.10	7.58	8.32	1.06	0.86	5.98	5.96	5.71
Ritel Sewa	27.20	-4.49	-4.65	6.53	6.26	7.96	8.83	1.19	0.96	6.22	6.19	5.91
Ritel Jual	-8.70	-8.86	-9.30	0.54	0.21	0.31	0.31	0.18	0.21	0.11	0.11	0.04
Apartemen	20.15	14.49	11.45	10.74	13.52	14.58	14.57	13.95	11.09	10.61	11.64	12.08
Apartemen Jual	20.15	14.49	11.45	10.74	13.52	14.58	14.57	13.95	11.09	10.61	11.64	12.08
Hotel	27.70	9.68	-5.61	-1.88	-9.31	9.58	8.97	-1.06	10.03	-1.82	-4.33	-7.22
Lahan Industri	2.27	0.20	0.10	0.11	0.05	0.01	0.09	0.18	2.59	3.39	3.32	6.27
3 BANDUNG	6.23	3.09	0.73	3.07	6.16	10.92	7.25	3.79	1.90	-2.29	-0.75	-0.12
Perkantoran	-0.98	-5.25	-5.69	-7.91	-5.55	-1.53	-0.11	0.15	1.49	1.97	-2.67	-2.41
Perkantoran Sewa	-0.98	-5.25	-5.69	-7.91	-5.55	-1.53	-0.11	0.15	1.49	1.97	-2.67	-2.41
Ritel	3.49	7.67	1.96	2.43	0.86	4.18	4.93	0.73	0.54	-2.99	-4.99	-2.10
Ritel Sewa	3.48	8.54	2.22	2.79	0.93	4.72	5.67	0.63	0.41	-3.54	-3.74	-0.24
Ritel Jual	3.51	3.57	0.69	0.69	0.53	1.40	1.22	1.22	1.22	0.00	-12.87	-12.87
Apartemen	7.97	3.44	2.47	3.64	3.58	4.29	4.14	3.58	4.81	4.05	3.82	2.56
Apartemen Sewa	-4.41	-2.12	-4.69	-1.73	-10.87	-2.09	-3.24	-14.00	-0.78	-3.43	-5.41	6.09
Apartemen Jual	8.14	3.52	2.59	3.67	3.75	4.29	4.16	3.76	4.82	4.14	3.94	2.50
Hotel	7.01	-6.13	-4.58	1.80	25.00	52.40	19.68	8.97	-4.79	-19.52	-7.64	-6.00
4 MAKASSAR	3.65	1.42	0.95	0.04	0.93	2.10	1.51	1.24	0.87	1.91	2.10	2.52
Perkantoran	1.81	-0.16	-0.45	-3.13	-3.13	-3.05	-3.66	-2.33	-1.59	-0.16	-0.71	-2.30
Perkantoran Sewa	1.81	-0.16	-0.45	-3.13	-3.13	-3.05	-3.66	-2.33	-1.59	-0.16	-0.71	-2.30
Ritel	3.29	1.16	0.19	-0.59	-0.71	-1.20	-1.09	-2.36	-3.01	34.30	35.92	39.06
Ritel Sewa	3.29	1.16	0.19	-0.59	-0.71	-1.20	-1.09	-2.36	-3.01	34.30	35.92	39.06
Apartemen	11.55	9.20	7.19	5.50	32.92	32.80	32.05	30.30	1.72	0.84	0.54	1.47
Apartemen Jual	11.55	9.20	7.19	5.50	32.92	32.80	32.05	30.30	1.72	0.84	0.54	1.47
Hotel	19.28	14.75	34.06	-6.95	-8.22	18.11	-1.89	-2.09	9.46	-4.45	-0.79	2.72
Lahan Industri	3.05	1.02	0.00	0.22	0.22	0.65	0.65	0.44	0.71	0.28	0.28	0.47
5 MEDAN	3.24	0.17	0.06	0.09	0.08	0.22	0.11	0.06	0.36	0.27	0.38	0.45
Perkantoran	-0.34	-2.57	-0.96	-0.04	-3.70	-3.86	-3.30	-2.52	-0.71	0.26	-1.28	-0.87
Perkantoran Sewa	-0.34	-2.57	-0.96	-0.04	-3.70	-3.86	-3.30	-2.52	-0.71	0.26	-1.28	-0.87
Ritel	-1.02	-1.14	-0.10	-2.65	-1.31	-0.82	-0.56	0.73	0.40	-0.61	-1.59	-2.60
Ritel Sewa	3.43	3.25	-0.10	-2.72	-1.34	-0.84	-0.58	0.75	0.41	-0.63	-1.63	-2.67
Ritel Jual	-50.48	-50.48	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen	17.34	13.49	14.81	13.83	10.00	7.58	5.10	6.11	7.88	8.11	10.29	9.20
Apartemen Jual	17.34	13.49	14.81	13.83	10.00	7.58	5.10	6.11	7.88	8.11	10.29	9.20
Hotel	6.28	-7.21	-15.07	-8.61	-4.84	14.04	6.26	-4.72	11.49	2.30	12.08	14.65
Lahan Industri	3.17	0.10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.10	0.10	0.10	0.19

Tabel 18

Pertumbuhan Tahunan Indeks *Demand* Properti Komersial Wilayah Semarang, Surabaya, Balikpapan, Denpasar, dan Palembang (% , yoy)

KETERANGAN	2016				2017				2018			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
6 SEMARANG	6.38	0.57	0.58	0.74	1.85	2.18	2.09	1.91	0.69	0.42	0.98	1.64
Perkantoran	1.90	3.31	0.87	0.27	0.23	0.14	1.55	1.46	1.70	2.38	1.43	2.26
Perkantoran Sewa	-0.58	0.82	0.25	-0.44	-0.06	0.12	1.96	2.06	2.12	3.02	1.50	2.44
Perkantoran Jual	11.30	12.33	2.82	2.50	1.55	0.62	0.62	0.00	0.29	0.29	1.20	1.65
Ritel	4.69	4.96	3.44	3.41	-4.76	-5.06	-4.63	-5.93	-2.16	-2.55	-2.38	-4.68
Ritel Sewa	4.95	5.23	3.61	3.58	-5.01	-5.31	-4.87	-6.23	-2.29	-2.70	-2.52	-4.95
Ritel Jual	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Apartemen	20.75	4.66	-0.79	14.98	31.16	34.30	34.93	17.58	3.91	5.98	6.18	11.98
Apartemen Jual	20.75	4.66	-0.79	14.98	31.16	34.30	34.93	17.58	3.91	5.98	6.18	11.98
Hotel	0.17	-10.39	-2.05	-8.21	11.78	36.64	22.49	17.86	12.12	-3.57	-5.86	-3.14
Lahan Industri	6.32	0.52	0.57	0.53	1.40	1.65	1.58	1.63	0.61	0.37	0.97	1.43
7 SURABAYA	5.93	4.34	5.10	3.52	2.23	2.64	1.66	4.60	5.79	6.07	5.64	3.40
Perkantoran	21.50	20.03	22.31	23.34	9.64	6.01	1.44	21.05	21.48	24.81	25.77	6.25
Perkantoran Sewa	8.12	5.37	9.38	9.21	5.45	5.00	0.05	-0.26	-0.37	-0.36	-0.28	-0.41
Perkantoran Jual	96.52	81.30	62.87	65.59	18.86	6.85	3.26	40.00	41.08	48.74	50.62	13.32
Ritel	7.55	3.08	3.44	-0.66	-0.83	-0.27	1.55	1.48	2.42	2.06	0.53	1.18
Ritel Sewa	3.36	3.43	3.91	-0.93	-1.11	-1.29	1.14	1.01	2.17	2.62	0.57	1.44
Ritel Jual	26.52	2.12	2.12	0.27	0.07	3.01	3.01	3.11	3.36	0.45	0.45	0.35
Apartemen	14.44	10.46	11.44	10.19	6.13	5.56	4.06	7.30	8.72	9.57	8.21	5.91
Apartemen Sewa	1.92	-0.98	-1.17	-2.03	-1.05	1.27	-6.23	-4.87	-1.78	-0.28	-2.99	8.00
Apartemen Jual	14.65	10.65	11.63	10.37	6.22	5.61	4.18	7.43	8.83	9.68	8.40	5.93
Hotel	1.03	1.85	1.24	-11.50	-1.95	17.03	1.12	1.99	17.50	12.60	13.18	17.11
Lahan Industri	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
8 BALIKPAPAN			54.20	11.70	9.97	8.20	7.90	3.00	7.47	10.99	12.86	8.65
Perkantoran			88.51	-5.27	1.35	11.93	5.30	5.30	13.53	16.50	20.45	25.08
Perkantoran Sewa			84.77	-5.36	1.35	11.93	5.30	5.30	13.20	16.15	20.10	24.71
Perkantoran Jual			0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ritel			149.92	8.94	11.83	11.70	4.73	2.77	3.44	5.53	8.25	7.15
Ritel Sewa			122.09	1.48	6.91	16.41	6.76	3.67	6.84	9.14	10.36	8.66
Ritel Jual			393.21	23.11	20.43	4.87	1.08	1.08	-2.02	-0.26	4.91	4.91
Apartemen			147.15	50.30	47.08	31.21	6.03	4.96	3.28	4.47	9.12	3.96
Apartemen Jual			147.15	50.30	47.08	31.21	6.03	4.96	3.28	4.47	9.12	3.96
Hotel			-15.60	-2.39	-8.34	-16.36	14.32	0.43	18.67	30.79	24.74	14.07
9 DENPASAR				5.16	0.71	19.42	22.86	10.96	32.76	33.20	12.97	25.91
Perkantoran				67.84	42.43	42.22	5.00	4.25	5.75	-17.72	-1.25	1.44
Perkantoran Sewa				67.84	42.43	42.22	5.00	4.25	5.75	-17.72	-1.25	1.44
Ritel				5.44	-1.00	8.97	14.16	17.46	14.10	4.66	0.27	0.99
Ritel Sewa				5.44	-1.00	8.97	14.16	17.46	14.10	4.66	0.27	0.99
Apartemen				98.68	64.35	37.51	37.64	49.25	12.79	9.44	8.21	
Apartemen Sewa				-29.23	0.00	110.27	187.12	107.70	495.27	164.40	193.44	144.41
Apartemen Jual				102.12	65.54	36.34	36.80	36.67	36.49	2.30	0.00	0.00
Hotel				-8.72	-8.62	17.13	21.62	-1.99	36.29	66.04	20.15	48.68
10 PALEMBANG*							-1.37	-3.37	-1.77	21.83	24.49	28.73
Perkantoran							2.31	13.85	-32.25	-28.25	-13.55	-22.31
Perkantoran Sewa							2.31	13.85	-32.25	-28.25	-13.55	-22.31
Ritel							-2.82	-8.66	-4.97	-3.64	0.10	5.60
Ritel Sewa							-2.82	-8.66	-4.97	-3.64	0.10	5.60
Apartemen							8.43	8.43	2.93	1.85	0.00	0.00
Apartemen Jual							8.43	8.43	2.93	1.85	0.00	0.00
Hotel							0.64	4.97	4.76	15.05	18.65	10.49
Convention Hall							5.24	2.82	18.66	121.59	100.48	88.53
Warehouse Complex							-3.91	56.25	56.25	392.70	412.73	259.83

Keterangan: *) revisi data

METODOLOGI

- Perkembangan Properti Komersial merupakan analisa properti triwulanan yang dilaksanakan sejak Triwulan I-1996. Analisa tersebut mencakup properti komersial, yaitu: perkantoran, pusat perbelanjaan, apartemen, hotel, lahan industri, *convention hall* dan *warehouse complex*. Pengumpulan data dilakukan oleh pihak ketiga (*outsourcing*) dengan menghubungi responden secara langsung (*face to face*) atau melalui telepon, dan melakukan pencatatan data atas jumlah pasokan, tingkat hunian dan penjualan, serta harga jual dan tarif sewa properti komersial. Pelaksanaan properti komersial mulai triwulan I-2014 melibatkan wilayah Batam. Pengolahan data dilakukan dengan metode rata-rata tertimbang terhadap luas atau jumlah unit masing-masing properti. Paparan mengenai properti komersial bertujuan untuk mengetahui secara dini arah dan tekanan harga properti komersial sebagai salah satu indikator perkembangan inflasi harga aset. Sejak triwulan II-2014 melibatkan wilayah Makassar, dan sejak triwulan I-2015 melibatkan wilayah Medan, Semarang, dan Surabaya, dilanjutkan dengan menambahkan wilayah Balikpapan dan Denpasar pada triwulan I-2017, serta Palembang pada triwulan II-2017.
- Terhitung sejak triwulan III-2015, penyajian data properti komersial menggunakan Indeks Harga Properti Komersial (IHPKom), sejalan dengan adanya penyempurnaan baik dalam metodologi sampling maupun pengolahan pada masing-masing segmen properti. Penghitungan indeks harga menggunakan tahun dasar 2012 dengan menggunakan rata-rata tertimbang berdasarkan nilai kapitalisasi. *Coverage* kota dalam penyusunan Indeks Harga Properti Komersial adalah Jabodetabek, Banten, Bandung, Makassar, Medan, Semarang, Surabaya, Balikpapan, Denpasar, dan Palembang.
- Tingkat penjualan/tingkat hunian: perbandingan jumlah yang terjual atau dihuni dengan kumulatif pasokan (tambahan pasokan baru dan pasokan lama).